

95050

YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARİNİN BİÇİMLENMESİNDE
KÜLTÜREL ETKENLER
(TÜRKİYE ÖLÇEĞİNDE KÜLTÜREL DEĞİŞİMLERİN
EĞİTİM BİNALARINA YANSIMASI ÖRNEĞİNDE)

95050

Mimar Pınar ACAR

F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programında
Hazırlanan

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ömür Barkul

Y. Doç. Dr. ÖMÜR BARKUL

ÖMÜR BARKUL

Doç. Dr. Meral Kapkın

Meral Kapkın

Prof. Dr. Fehmi Kızıl

Fehmi Kızıl

İSTANBUL, 2000

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ŞEKİL LİSTESİ.....	iii
ÇİZELGE LİSTESİ.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Sorunun Belirlenmesi ve Amaç.....	1
1.2. Kapsam.....	1
1.3. Yöntem.....	2
2. TEMEL KAVRAMLAR.....	3
2.1. Kültür Tanımları.....	3
2.2. Kültürün Sınıflandırılması.....	5
2.3. Kültürün Çeşitleri.....	6
2.4. Kültürün Özellikleri.....	8
2.5. Kültürel Süreçler.....	9
2.6. Kültürel Değişimler.....	10
3. KÜLTÜR -MİMARLIK İLİŞKİSİ.....	13
3.1. Mimari Ürünün Tanımlanmasında Kültürün Yeri.....	14
3.2. Mimarinin Kültüre Etkisi.....	14
3.3. Mimar – Kültür İlişkisi.....	15
3.4. Kültürün Mimariye Yansımaları.....	16
3.4.1. Kültür farklılaşmalarının mimariye yansımaları.....	16
3.4.2. Kültür değişimlerinin mimariye yansımaları.....	17
4. KÜLTÜR DEĞİŞİMLERİNİN EĞİTİM BİNALARINA YANSIMASI.....	18
4.1. Eğitimin Kısa Tarihçesi.....	18
4.2. İlköğretim Binaları Tarihçesi ve Özel Okulların Tarihçede Yeri.....	19
4.2.1. Araplaşma ve skolastik dönem.....	20
4.2.2. Batılılaşma ve yenilik dönemi.....	20
4.2.2.1. Özel okullar.....	22
4.2.2.1.1. Müslüman okulları.....	22
4.2.2.1.2. Azınlık okulları.....	22
4.2.2.1.3. Misyoner okulları.....	23
4.2.3. Cumhuriyet dönemi.....	23
4.3. Türk Toplumundaki Sosyo-kültürel Gelişmeler ve Okul Yapılarına Etkisi.....	25
4.3.1. Sekiz yıllık eğitime kadar olan dönem.....	25
4.3.2. Sekiz yıllık eğitim dönemi.....	29

4.4.	Eğitim Binalarındaki Değişiklikler.....	30
4.4.1.	Yeni planlamalarda görülen değişimler.....	30
4.4.1.1.	Özel okullarda (Enka Okulları).....	30
4.4.1.2.	Devlet okullarında.....	32
4.4.1.2.1	Milli Eğitim Bakanlığı'nın üniversitelere tasarlattığı projeler (İTÜ Projesi).....	32
4.4.1.2.2.	Bayındırlık mimarlarınca tasarlananlar (10403y/A2 nolu tip proje).....	33
4.4.1.2.3.	Bayındırlığın ihale ile dışarıya tasarlattığı projeler (Mega A).....	34
4.4.2.	Mevcut binalara yapılan ekler.....	37
4.4.2.1.	Özel okullara yapılan ekler (Şişli Terakki Okulları).....	37
4.4.2.2.	Devlet okullarına yapılan ekler.....	41
4.4.2.2.1.	Bayındırlık mimarlarınca tasarlananlar (Maltepe Kazım Tunç İlköğretim Okulu)	42
4.4.2.2.2.	Tasarımı dışarıya yaptırılanlar (Müteahhit Firma tarafından tasarlanıp Bayındırlık Müdürlüğüne onaylatılanlar (Maltepe A.Türkoğlu İlköğretim Okulu).....	43
5.	SONUÇ VE ÖNERİ.....	44
	KAYNAKLAR.....	46
	ÖZGEÇMİŞ.....	48

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 4.1. Milet Hellenistik Gymnasion Planı.....	19
Şekil 4.2. Efes Vedius Gymnasionu.....	19
Şekil 4.3. Nevşehir Damat İbrahim Paşa Külliyesi.....	20
Şekil 4.4. Silivrikapı İlkokulu planı.....	25
Şekil 4.5. 1923-40 Dönemi tip ilkokul projesi.....	26
Şekil 4.6. 1960 sonrası dönem tip okul planı.....	27
Şekil 4.7. 1986 tip proje plan-kesit-görünüşü.....	27
Şekil 4.8. Enka Okulları Vaziyet Planı.....	31
Şekil 4.9. Enka Okulları Maket Fotoğrafı.....	31
Şekil 4.10. Enka Okulları Planı.....	32
Şekil 4.11. Enka Okulları İç Mekan Fotoğrafı.....	32
Şekil 4.12. Hülya-Ferhan Yürekli Tip Okul Tasarımı.....	33
Şekil 4.13. Bayındırlık Müdürlüğü 10403 nolu tip proje planı.....	34
Şekil 4.14. Bayındırlık Müdürlüğü Mega A projesi planı.....	35
Şekil 4.15. Şişli Terakki Okullarındaki yıkılmadan önceki anaokulu.....	38
Şekil 4.16. Şişli Terakki Okullarındaki ek yapılan ana sınıfı binası.....	39
Şekil 4.17. Şişli Terakki Okullarındaki eskisinin yerine yapılan anaokulu binası.....	39
Şekil 4.18. Şişli Terakki kampüsünün gelişim evreleri.....	40
Şekil 4.19. Şişli Terakki Okullarındaki en son yapılan ilköğretim ek binası.....	41
Şekil 4.20. Tip ek ilköğretim okulu projesi.....	41
Şekil 4.21. Maltepe Kazım Tunç İlköğretim okulu vaziyet planı.....	42
Şekil 4.22. Maltepe Kazım Tunç İlköğretim okulu ek bina fotoğrafı.....	42
Şekil 4.23. Maltepe A.Türkoğlu İlköğretim okulu vaziyet planı.....	43
Şekil 4.24. Maltepe A.Türkoğlu İlköğretim okulu ek bina fotoğrafı.....	43

ÇİZELGE LİSTESİ

	Sayfa
Çizelge 4.1. İlköğretim okulları ihtiyaç programları karşılaştırılması.....	30
Çizelge 4.2. İlköğretim okulu bina program ve planları karşılaştırılması	36

ÖNSÖZ

Kültür-mimarlık ilişkisini araştırma fikri; seminer konusu olarak ‘Konut ve Kültür’ araştırmasının bana verilmesi ve birlikte çalıştığım danışmanım Doç. Dr.Nihal Uluengin sayesinde olmuştur. Önce Rapoport’un kitabıyla (House Form and Culture) tanıştım. Geleneksel konutlardaki biçimlerin ve planlamanın kültürle ilişkisini, örneklerle görmek ve bu konuda bir ders içeriği hazırlamak beni heyecanlandırdı. Araştırmaya başlarken konunun çok geniş ve uçsuz bucaksız olduğunu gördüm, sınırları belirlemede çok zorlandım; sonunda genel bir bakış veya başlangıç yapıp, bundan sonra devamı olacak bir çalışma olmasını uygun gördüm.

‘Kültür’ kelimesini hayatımızda ne kadar yoğun kullandığımızı ve kelimenin pek çok anlamının ve tanımının olduğunu gördüğümde Türkçe’de nasıl kullandığımızı ve mimaride nerelerde kullanıldığını araştırmaya karar verdim. Kelimeyi araştırırken insan bilimlerinin (antropoloji,sosyal antropoloji,etnoloji,v.b.) mimari ile ilişkileri de incelemek gerekti. Bu noktada Prof.Dr. Erhan Balkan’ın ‘Mimari Psikoloji’ dersi faydalı olmuştur. Toplumla ilgili bir kavram olan kültürü mimari ile bağdaştıran ‘Sosyal Çevre Tasarım İlişkisi’ dersini almış olmam tez danışmanım olan Ömür Barkul ile tanışmama sebep olmuştur. Yüksek lisans eğitiminde aldığım bu üç ders ve ülkemizde ve hatta dünyadaki değişimlerin, etkileşimlerin pek çoğunun kültürle açıklanmaya çalışılması, genelde mimarideki yansımalarını, özelde eğitim binalarına yansımalarını incelemeye çalışmama yol açmıştır.

Pınar Acar

ÖZET

Bu araştırma, günlük hayatta çok sık kullanılan ‘kültür’ kavramının ve mimari ile ilişkilerinin incelenip ; kültürel değişimlerin eğitim binalarına yansımalarının ortaya konulması çalışmasıdır.

Öncelikle kültür kavramının tanımları, özellikleri, çeşitleri, sınıflandırılması ve kültürel süreçler incelenip, bunların mimariye yansımaları araştırılmıştır. Kültür-mimarlık ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Kültür- mimarlık çalışmalarının hangi yönlerden ele alındığı ortaya konulmuştur. En genel bakış açısıyla iki şekilde incelendiği sonucuna varılmıştır. Bunlardan birincisi kültürün farklılaşmasıdır. Aynı ihtiyaçların karşılanma şekillerinin mekana yansımalarının kültürlere göre farklılaşmalarının incelendiği karşılaştırmalı bir çalışmadır. İkincisi ise kültürel değişimlerin mimariye yansımalarıdır. Toplumda değişen sosyo-kültürel etkenler sonucunda bina ihtiyaçları değişmektedir. Bu çalışmada değişim eğitim binaları çerçevesinde incelenmiştir. Egemen kültürün ürünü olan eğitim binalarından toplumun değişen ihtiyaçlarının ne şekilde belirlendiği ortaya konulmuştur. Devletin belirlediği tip okul projeleri ve özel okul projeleri incelenmiştir. Farklı planlamaların sebepleri, değişen sosyo kültürel faktörler bağlamında 1923’den günümüze kadar olan dönemde incelenmeye çalışılmıştır. Değişimin ek yapılan devlet okullarına ve yeni yapılan devlet okulları ile ek yapılan özel okullara ve yeni yapılan özel okullara yansımaları incelenmiştir. İhtiyaç programlarının mekana yansımalarıyla, ‘değişenler ve değişmeyenler’ ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sonuç kısmında ise şu düşünce öne çıkmaktadır: İster egemen kültür, isterse toplum şekillendirsin tüm mimarlık insanın elinden çıkmıştır. İnsanlar binaları, binalar da insanları şekillendirmektedir. Karşılıklı bir etkileşim söz konusudur. Mimarlar kültürün değişmesini ve farklılaşmasını gözardı etmeden insanları da doğru şekillendirecek binalar tasarlamalıdır. İlköğretim binaları bunların en önemlileridir. Geleceği şekillendirecek olan bugünün çocuklarının zamanlarının büyük kısmını geçirdikleri eğitim mekanları hızlı bir değişim ve gelişim içindedir. Eğitim yapılarının kullanıcının gereksinimlerine yeterli olması için bu değişim ve gelişimlerin tasarımcılar tarafından iyi incelenmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Kültürel değişim, eğitim binaları

ABSTRACT

This article puts the reflections of the cultural changes to the education buildings taking it's starting point on the notion "culture" which has an often usage in daily life and connection between culture and architecture.

Primarily, the notion "culture" is searched under its definitions, properties, samples, classifications and boundaries, with the reflections of these results to architecture. Searching them with their ways of studies has constituted the relation between culture and architecture. It is found that in its most common overview, these studies are observed in two main groups. The first group maintains the researches of cultural differences where it is compared how the same needs result in space within different societies. The second group maintains the researches of cultural variations reflecting to architecture. Due to varying socio-cultural factors the architectural demands of the public changes. The education buildings are examined for this group and with the help of these dominant cultural effected buildings it is put forward how the varying needs of public is determined. The reason of different designs, under the varying socio-cultural factors from 1923 to today, is searched with the examples of the government type schools and private schools. The inquiry took its place in the new government schools and old government schools with new additions while the same consideration was taking place in the private schools. The changes and constants in the design program and their effects to the space construction are searched.

While drawing a conclusion the leading consideration is that whether they have been shaped by the dominant cultural effects or by the social effects all architectural products have been made by human and with a mutual interaction while human beings shape the buildings at the same time buildings shape human beings too. Architects should prepare their designs that will influence the social personality with the awareness of variation and differentiation in culture.

Keywords: Cultural change with diversity, school buildings.

1. GİRİŞ

İkibinli yıllara girerken toplumun yapısının değiştiği çok net bir şekilde görölmektedir. Değişim, ihtiyaçların giderilme biçimlerini de değiştirmektedir ve dolayısıyla mimariye de yansımaktadır. Mevcut binalarda yeni ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır ve yeni yapılanlar bir öncekilerle farklılaşmaktadır. Bütün bu değişimler kültürün değişmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada üç kavram öne çıkmaktadır; kültür, mimarlık ve eğitim. Bu üçünün birbiriyle olan ilişkileri, etkileşimleri ve değişimlerinin incelenmesi ve Türkiye 'deki ilköğretim binalarındaki değişmeler mekan , program ve anlayış çerçevesinde ortaya konulacaktır.

1.1 Sorunun Belirlenmesi ve Amaç

Bu konudaki problem şudur: Kültürel değişimler ilköğretim binalarına ne şekilde yansımaktadır. Kültürel değişimin ilköğretim binalarının programına ve mekanlarına yansımaları nasıl olmaktadır.

Bu konu incelenirken öncelikle kültür kavramını kuramsal yönden incelemek gerekiyordu. Önce kelimenin kapsamını araştırmak, ardından da kültürel değişimin farklı kuramsal yaklaşımlarını incelemek gerekti. Bunlar üzerinde de durup mimaride kültürün hangi açılardan incelendiği, Türkiye'de kültürün ve kültürel değişimin mimaride hangi alanlarda incelendiği, en geniş ve en dar kapsamaları gözönünde bulundurularak incelenmeye çalışıldı.

Amaç ise; günümüzde ortaya çıkan pek çok değişimin kültürle açıklanmasının globalleşen dünyada ve mimaride de önemli bir nokta olabileceği savını ortaya çıkarmaktır. Kültürün mimariyle ilişkilerinde önemli noktalardan biri olan eğitim binalarındaki fiziksel değişimler ve mekanlarda yaşanan sorunlar ortaya konulup, bugünkü kültürel ortamda ortaya çıkan yeni binaların ve mekanların sebeplerini saptamak ve gelecekte nasıl bir mekanda nasıl bir eğitimin olması gerektiği tartışmaya açılmak istenmektedir.

1.2 Kapsam

'Kültür' kelimesi işin içine girdiği zaman çalışmanın kapsamı belirlemede zorlandı.

Sınırları kesin ve net bir çizgiyle belirlenemeyen kültürün farklı bakışlardan tanımları, çeşitleri, sınıflandırılma denemeleri ve mimari ile ilişkileri, hangi çalışmalarda kültür işin içine giriyor, ne şekilde giriyor, hangi yönlerden inceleniyor araştırıldı. Kimler mimari literatürde kültürü incelemiş ve hangi açıdan incelemişler, mimarlık kültür ilişkisi hangi alanlarda incelenmiş, bunu araştırıp, tek alanda detaya inilmeye çalışılmıştır. Önce uluslararası düzeyde kültürü ve tanımlarını, şekillerini, farklılaşmalarını inceleyip, kültür ve mimarlık ilişkilerini kurup, ardından bugün içinde bulunduğumuz toplumun kültürünün değişmesiyle, eğitim binalarının değişmesini incelemek amacıyla yapılmış bir çalışmadır. Türkiye’de Cumhuriyetten bugüne kadar olan dönemde yapılan ve uygulanan tip okul projeleri incelenmiş. Sekiz yıllık eğitimle birlikte değişen ihtiyaçların devlet okullarına ve özel okullara yansması planlar ve programlar kapsamında oluşturulmuş bir çalışmadır.

1.3 Yöntem

Öncelikle kültür tanımları, sınıflandırma çalışmaları, kültürel süreçler incelenmiştir. Bu bağlamda kültür ve mimarinin birbiriyle etkileşimi araştırılmıştır. En geniş tanımlamalardan alıp, en dar anlamına ve mimarideki karşılıklarına bakarak inceleme yapılmıştır. Literatür çalışması yapılmış, bunun ardından ortaya konulan sınıflama çalışmasıyla beraber ortaya çıkan değişimler saptanmıştır. Türkiye’deki sosyo-kültürel değişimlerin ilköğretim binalarına yansmaları Cumhuriyetten bugüne kadar olan dönem üzerinde inceleme yapılarak saptanmıştır.

2. TEMEL KAVRAMLAR

2.1 Kültür Tanımları

Kültür kavramı, günlük konuşmalarda, sanat ve bilim çalışmalarında farklı anlamlarda kullanılmaktadır. İkiyüzden fazla tanımı yapılmış olan bu kelimenin öncelikle kökenine, geldiği yere ve dilimize geçişine bakmak gerekir. Latince’de ‘colere’ Türkçe karşılığı olan sürmek, ekip biçmek; ‘cultura’ ise ekin karşılığında kullanılıyordu (Güvenç,1996). 17.yüzyıla kadar Fransızca da aynı anlamda kullanıldı. İlk kez Voltaire ‘culture’ sözcüğünü, insan zekasının oluşumu, gelişimi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi anlamında kullanmıştır. Sözcük buradan Almanca’ya geçmiş ve 1793 tarihli Alman dili sözlüğünde cultur olarak yer almış. Sonra da İspanyolca, İngilizce ve Slav dillerine geçmiştir (Güvenç,1996).

Batı kökenli bir kelime olan kültür; yıllarca felsefeciler, düşünürler, insan bilimiyle uğraşan antropologlar, sosyal antropoloji uzmanı etnologlar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Kelimenin çeşitli bakış açılarından birçok tanımı yapılabilir. Amerikalı iki antropolog kültürün 164 farklı tanımını derlemiş ve tartışmışlardır.(Kroeber ve Kluchohn;1952). Kelimenin çok anlamlı olması; çok büyük bir alanı kapsamasından ve soyut bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır.

Kültür kelimesini ilk ve en önemli tanımı olarak görüleni Sir Edward Burnett Tylor’un 1871 yılında ‘İlkel Kültür’ adlı kitabında yaptığı kültür ve uygarlığı eşdeğer gören tanımıdır: ‘Kültür,bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür. ’(Dollot,1991)

1930’larda Atatürk kültür ve uygarlığı birleştiren şu tanımı yapmıştır: “Hars; (kültür)

- a)Bir insan cemiyetinin devlet hayatında,
- b)Fikir hayatında, yani ilimde, sosyolojide ve güzel sanatlarda
- c)İktisadi hayatta, yani ziraatte, sanatta, ticarete, kara, deniz ve hava ulaşımcılığında yapabildiği şeylerin toplamıdır.”(İnan,1969)

Ziya Gökalp; ikisinin ayrı şeyler olduğunu; medeniyetin uluslararası olduğunu, kültürün ise medeniyetin her millette aldığı özel şekillere dendiğini yazmış ve şu tanımı yapmıştır:

Hars , bir milletin dini, ahlaki, hukuki, bedii(estetik), irsani, iktisadi ve fenni hayatlarının ahenktar mecmuasıdır (uyumlu bütünüdür) (Turan,Ş.,1990).

Kültür ve uygarlığı birbirinden ayıran Mc Iver da şu tanımı yapar; ‘kültür; yaşayış ve düşünüş tarzımızda, günlük ilişkilerimizde, sanatta, edebiyatta, sevinç ve eğlencelerimizde tabiatımızın, mizacımızın ifadesidir.’ ‘uygarlık ise; yaşayışını etkileyen koşulları kontrol altına almak amacıyla insanoglunun sarf ettiği çabaların sonunda meydana gelen mekanizma ve örgütlerin tümü.’ (Özer,1996)

Ünlü Antropolog Thurnwald; “Kültür, tutumlardan, davranışlardan, gelenek ve göreneklerden, düşüncelerden, ifade tarzlarından, değer yargılarından, kurum ve örgütlerden oluşan ve bütün bu faktörlerin zamanla birbirine kaynaşmasından meydana gelen uyumlu bir bütündür. Uygarlık; bilgi ve tekniğin birikimidir. Kültür bir tutum; uygarlık ise; bilme ve yapmadır.” Sözleriyle kültür ve uygarlığı birbirinden ayırmıştır.

Kültürü en nesnel tanımı ile Emre Kongar “insanın yarattıklarının tümüdür” diye tanımlar ve kendine göre yapay bir ayırım yapar:

- 1.Maddi kültür (teknoloji): İnsanın yarattığı bütün araç, gereçler
- 2.Manevi kültür (ideoloji): İnsanın yarattığı bütün anlamlar, değerler,kurallar.
- 3.Sanat, edebiyat ve düşünce yapıtları. (Kongar,1989)

En geniş tanımlamalardan birini yapan Nermi Uygur: “Kültür, doğanın insanlaştırılma biçimi, bu insanlaştırmaya özgü süreç ve verimdir.” der ve ekler : “Teknik, ekonomi,hukuk, estetik, bilim, devlet, yöntem-insanın meydana getirdiği herşey kültüre girer. Örgütler, dernekler, kurumlar, okullar, tüm kendilerine ilişkin şeylerle birlikte kültürden sayılırlar. İnsanlar arasındaki her çeşit karşılıklı etki-leşmelere, her türlü yapıp yaratma alışkanlıklarına, bütün “manevi” ve “maddesel” yapıt ve ürünlere kültür denir.” demektedir. (Uygur,1996)

Mimarlardan Adolf Loos’un kültürü “iç insanla dış insan arasındaki denge” olarak tanımladığı bilinmektedir (Özer,1996).

Güvenç' in tanımı ise; "Kültür, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir." (Güvenç,1996)

Kelimenin şu dört temel kavram karşılığında kullanıldığını Güvenç ifade etmektedir:

1. Kültür; bir toplumun ya da bütün toplumların birikimli uygarlığıdır.(En geniş anlamı)
2. Kültür; belli bir toplumun kendisidir. (Toplumun kendisiyle eşdeğer)
3. Kültür; bir dizi sosyal süreçlerin bileşkesidir. (Zamanla olan değişme ve gelişmeler)
4. Kültür; bir insan ve toplum kuramıdır.

Bir başka bakış açısıyla;

1. Bilim alanındaki kültür: Uygarlıktır.
2. Beşeri anlamdaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür.
3. Estetik alandaki kültür: Güzel sanatlardır.
4. Maddi(teknolojik) ve biyolojik alanda kültür: Üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir. (Güvenç,1996)

2.2 Kültürün Sınıflandırılması

1760'lı yıllarda tarihçi Turgot, tarihi ve yaşayan örneklerle bakarak insanlığın avcılık-çobanlık/göçebelik ve rençberlik dönemlerinden geçtiğini kültürlerin avcı-toplayıcı, göçebe-hayvancı, tarımcı-köylü olarak sınıflanabileceğini düşüncesini ortaya koymuştur. (Güvenç,1997).

August Comte (1830) toplumların tıpkı insan aklı gibi üç aşamadan veya açıklama döneminden geçtiğini ileri sürmüştü ve buna dayanarak olup bitenleri açıklamak için aşağıdaki sınıflamayı yapmıştır: Teolojik, Metafizik, Bilimsel.

Alman Hegel tarihi bir varlık olan insanı 'kültür' anlamında kullandığı sayılan mistik bir 'Geist' in ürünü olarak görüyordu. O'na göre Geist'in: Öznel, Nesnel, Ulusal, Zamana(çağa) Özgü, Evrensel türleri ve boyutları vardı.

Tylor ise toplumların sırasıyla; Animatizm, Manizm, Çok-tanrıcılık, Tek-tanrıcılık dönemlerinden geçerek bugüne geldiğini düşünüyordu.

Avusturyalı arkeolog Gordon Childe Orta Doğu bulguları üzerinde ve alet teknolojisi üzerinde çalışarak toplumlari:

Paleolitik(Yontmataş)

Neolitik(Cılalıtaş)

Endüstri-kent

Kültürleri olarak sınıflamıştır (Güvenç,1997).

Kültür varlığını oluşturan ana öğelerden bazıları kültürleri sınıflamak amacıyla kullanılmaktadır :

1. Doğal çevre ve iklim özellikleri; (dağlık, ovalık, ılıman v.b.)
2. Aile özellikleri; (tek-çok eşlilik, iç-dış evlilik v.b.)
3. Eğitim-Bilim; geleneksel, modern (mitos, etos, logos v.b.)
4. Din-töre; çok tanrılı, tek tanrılı, kitaplı-kitapsız, sert-yumuşak
5. Yönetim:aristokratik,demokratik,teokratik, bürokratik, v.b.
6. Teknoloji: avcı-toplayıcı, hayvancı-tarımcı, sanayici v.b.
7. Yerleşim yeri: göçebe, köylü, kentli, büyükkentli v.b.
8. Ekonom(üretim-tüketim): yoksul, orta halli, varlıklı v.b.
9. Toplum örgütlenmesi: Cemiyet, cemaat, dayanışma v.b. (Güvenç,1996)

2.3 Kültür Çeşitleri:

Kültürü bugünün bakış açısıyla değerlendiren Batmaz, kültürü zamana göre değişen ürün bazında; folk kültürü, popüler kültür ve üst kültür diye üç bölümde incelemiş ve her birinin farklı özelliklerini ortaya koymuştur. Folk kültürünü halkbilimi inceler, popüler kültürü toplumbilimciler inceler, üst kültür denilen ki bu daha çok sanatsal ürünlerde ortaya konur, sanat tarihçileri, eleştirmenler incelemektedir. Üst kültürde biraz daha profesyonellik vardır.

Folk kültürü

1. Biçimi basittir.
2. Her türlü duyu ya da gelenek aracılığıyla doğrudan aktarılabilen ya da iletilebilen yapıdadır.
3. Anonimdir.
4. İçinden çıktığı grubun değer yargılarını içerir ve iletir.
5. Ürün tüketiciye dönüktür.
6. Genellikle herkes için parasızdır.

Popüler kültür

1. Biçim olarak orta karmaşıklıktadır.
2. Aktarımı ya da iletimi, ortam ve teknoloji olarak dolaylıdır.
3. Bilinen bir kaynağı ya da yaratıcısı(üreticisi) vardır.
4. Kültürel değerleri ve gelenekleri, yeni formüller biçiminde yansıtır.
5. Ürün tüketiciye dönüktür.
6. Oldukça ucuza fakat parayla elde edilir.

Üst kültür

1. Karmaşık bir biçimi ve beğenilmesinin estetik ölçütleri vardır.
2. Tüketicileri yüksek eğitilmiş kişilerdir, bu yüzden iletilebilme aracı yapının kendisidir.
3. Bilinen ve ünlü bir yaratıcısı vardır.
4. İlk değerlendirilmesi yine yüksek beğeni sahibi gruplar ya da eleştirmen topluluğunca yapılır. Ekoller ve küçük topluluklar oluşur.
5. Ürün yaratıcısının oluşturduğu düşünsel ve sanatsal çabayla ortaya çıkmıştır.
6. Ürün pahalı ve değerlidir. (Batmaz, 1981), (Oktay, 1994)

Bir de kültürün içinde alt kültür terimi geçer bunun tanımı da; bir toplum içinde, o toplumun kültürel yapısına tam uyum yapmamış olan kültür.

2.4 Kùltürün Özellikleri

Antropolog Murdock'tan esinlenerek kùltürün özellikleri aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir (Güvenç,1996):

1. Kùltür; öğrenilir; içgüdüsel değildir.

Hiçbir insan doğduğunda bilgiyle doğmaz, zamanla içinde bulunduğu ortamda bir takım alışkanlıklar kazanır. Bunlarıda öncelikle aileden, sonra da içinde yaşadığı toplumdan alır.

2. Kùltür; tarihidir ve süreklidir.

Hayvanların öğrenme yetenekleri olması yadsınamaz bir gerçektir. Fakat öğrendiğini öğreten tek canlı insandır. Bu da dil sayesinde olmaktadır. Bugün bir kùltürden bahsederken onun bir oluşumdan geçtiğini yani geçmişi olduğunu ifade de ediyoruz demektir. Sürekli olması da nesilden nesile aktarılmasının sonucudur.

3. Kùltür ; toplumsaldır.

Kùltür; bir arada yaşayan insanların kurduğu düzendir. Tüm kùltürler varlıklarını devam ettirmeye çalışırlar ve bunun için sosyal denetim mekanizmaları kurarlar. 'Kamu Yararı' adı verilen üstün bir değer kavramı yaratıp ona saygı duyarlar.

4. Kùltür; ideal ya da idealleştirilmiş kurallar sistemidir.

Kùltür, bir toplumun kendi içinde oluşturduğu kendisine göre ideal olan değerlerdir.

5. Kùltür ihtiyaçları karşılayıcı ve doyum sağlayıcıdır.

Toplumun temel biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılar ve başarısı denenmiş çözüm yollarından oluşur.

6. Kùltür ; bir soyutlamadır.

Zihinlerde bir kavram olarak vardır. Bir sistemdir ve değişkenleri olduğu bilinir ama bütünüyle somut, gözlemlenebilir, net bir olgu değildir.

7. Kültür ; bütünleştiricidir.

Kendisi tam anlamıyla bütünleşmiş bir sistem değildir. Bütünleştirmeye çalışırken, tarih ve çevresel etkenlerle, iç ve dış güçler dinamiğindeki bir değişme dengeyi sarsar. Sosyo-kültürel değişimin açtığı uçurumları kapatmaya çalışır.

8. Kültür; değişmektedir.

Değişme; uyum yoluyla gerçekleşir. Toplumlar yayılma, ödünç alma ve taklit yollarıyla değişirler (Türkoğlu,1996). Şartlar değiştikçe yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar. Önce kültürel sistemin belli bir kısmında değişmeler olup, geri kalanları yeni duruma uymaya çalışırlar (Güvenç,1996).

2.5 Kültürel Süreçler

- Kültürleme: (enculturation) Toplumların kendisini oluşturan bireylere belli bir kültürü aktarma, kazandırma, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve onu denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliği sağlama, bu yolla da toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir. Sosyal bilimlerdeki sosyalizasyon ya da geniş anlamıyla eğitim ve öğrenimdir. Kişi önce ailede, ardından da okulda bunu kazanır.
- Kültürlenme: (culturation) Değişik aile, eğitim, okul, meslek, bölge (alt kültür) çevrelerinden, belli yer ve zamanlarda biraraya gelen, birbirini etkileyen akran grupları arasındaki kültür etkileşimi sonucunda iki tarafın da değişime uğramasıdır. Kültür değişim sürecinin ana kaynağıdır. En çarpıcı örnekleri yeni yerleşmelerde, toplu konutlarda, yeni endüstri ve iş yerlerinde, yeni eğitim kurumlarında, siyasal partilerde ve sanat akımlarında görülmektedir.

- **Kültürleşme: (acculturation)** İki ya da daha çok kültür, karşılıklı etkileşim sonucu değişime uğrar ve yeni sentezler, dinamik bileşkeler yaratırlar. Çağımızda sözü edilen globalleşme (globalization/ küreselleşme) budur. İletişim teknolojisinin yolaçtığı bilişim devrimi ve bilgi toplumu, temelde, teknolojiyle hızlandırılmış bir kültürleşme devrimidir.
- **Kültürel yayılma: (Diffusion)** Belli bir toplumda maddi ve manevi öğelerin sürekli olarak yayılması durumudur.
- **Zorla kültürleşme (Trans-culturation):** Bir kültüre mensup birey ve grupların, başka bir kültür tarafından zorla değiştirilmesi.
- **Kültürel özümleme (Assimilation):** Bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi, giderek, kendine benzetmesi, kültürel egemenliği üzerine alması.
- **Kültürel değişme veya kültür değişmesi (Cultural change):** Yukarıdaki bütün süreçlerin ve öteki kültürel etkenlerin bir bileşkesi olarak, toplumun bütünüyle veya bazı kurumlarıyla değişmesi yada değişikliğe uğramasıdır. Kültür değişimi kuşak- aşırı bir süreçtir. Aslı köylü olanların yakındığı taşralılık tam bir kültürleşme sürecidir. Kentliler, kentte daha uzun süre yaşayıp, kendileri gibi kentli olanlarla kültürleşmiş köylülerdir (Güvenç,1996).

2.6 Kültürel Değişimler

Kültür değişimleri toplumların gelişmelerine önemli bir etken olarak görülür. Uygarlığın doğuşu ve gelişimine ilişkin olarak öne sürülen iki kuram kültüre de uygulanmaya çalışılmıştır.

1. **Evrim kuramı: (Uyumcu görüş)** Kültürel gelişme ; kesin kurallara, yasalara bağlı olarak belli ve düzenli aşamalar sırasına göre kendiliğinden olmaktadır.
2. **Yayılma kuramı:(Tarihçi görüş)** Toplumsal ve kültürel gelişmeyi, bir kültürden ötekine geçen öğelere ve bu öğelerin yaygınlaşp tutunmalarına bağlayan görüş.(Turhan.Ş.) Kültürel yayılmanın özel bir şekli de kültürleşmedir.

Bu kuramlar değişik toplumlarda görülen sosyo-kültürel değişmeleri açıklamaya yetmemektedir. Aslında her toplum kendi kuramını oluşturmaktadır.

Kültür değişmeleri ortaya çıkışları ve uygulamadaki yöntem bakımından farklılıklar göstermektedir:

1. Serbest kültür değişmeleri: Yabancı kültür toplulukları ile ilişkide bulunan toplumlarda herhangi bir iç ya da dış zorlama olmaksızın baş gösteren değişiklikler.
2. Zorunlu kültür değişmeleri: Dıştan gelen bir zorlama ile yapılan ya da ülkedeki siyasal iktidarların belirli bir amaçla ve devlet gücünü kullanarak yaptıkları kültür değişiklikleri (Turhan,M.,1969).

Tarihsel süreçte toplumların değişmesini ele alan çok çeşitli kuramlar ortaya konulmuştur. Kongar toplumsal değişmenin kuramlarını iki temel öğeye bağlar: İnsanın doğayla olan çelişkisini çözme şekli ki bu teknolojidir, insanın insanla olan ilişkilerini düzenleme şeklidir ki bu da ideolojidir. Yani maddi kültür ve manevi kültür ikilisi. Bu ikisi arasındaki denge ve uyum sağlandığı zaman kültürel birikim toplumsal gelişmeye yol açar (Kongar, 1989).

Kültürel değişmenin hızı, bir yerden ötekine, çağdan çağa farklılık gösterir. Mesela Mısır tarihinde Firavun sülalelerinin egemen olduğu 3 bin yıl süreyle değişme çok yavaş, Alt Yontmataş Devrinde ise (yüzbinlerce yıl boyunca) inanılmayacak ölçüde yavaştı. Günümüzdeki kültürler ise yeryüzünün hemen her yöresinde çok hızlı bir değişim yaşamakta, bireylerin yaşam süreleri içinde büyük dönüşümler gösterebilmektedir (Wells,1994).

Manevi kültür öğeleri, maddi kültür öğelerinin gelişme hızının çok gerisinde kalmıştır. Toynbee'nin ünlü çizelgesine bakılınca , sopa ve balta gibi en ilkel gereçlerin kullanıldığı aşığı paleolitik teknoloji çağı 1.000.000 yıl kadar sürmüştür (Kongar,1989). Ok, yay ve zıpkının kullanıldığı yukarı paleolitik çağ 50.000-30.000 yıl egemen olmuştur. Tarımın başladığı ve hayvanların evcilleştirildiği neolitik teknoloji çağı 9.000 yıl sürmüştür. Gemiler için rüzgar gücünün kullanıldığı çağın süreci 5.000 yıldır. Değirmenler için su gücünün kullanılması ise 2.000 yıllık bir dönemi belirlemiştir. Deneysel bilimin teknolojiye uygulanmaya başlanması ile süreler kısaltmaya başlamıştır. Deneysel bilimin kullanıldığı çağ 350 yıldır. Su ve rüzgar gücü dışında kalan inorganik enerjinin kullanılması 200 yıllık bir

dönemi belirlemiştir. Elektrik enerjisinin kullanılması 120, petrol ise 60 yıllık bir dönemde son bulmuştur. Atom enerjisinin belirlediği çağ ise ancak 30 yıl sürmüştür. 1.000.000 yıldan 30 yıla fırlayan bir değişme hızı görülmektedir. Diğer yandan, manevi kültür alanındaki son değişmeyi, semavi dinlerin en yenisi olan müslümanlık ile belirlenirse, yaklaşık olarak 1500 yıldır bu konuda bir yenilikle karşılaşmadığını görürüz. Hristiyan dünyası için bu süre 2000 yıldır (Kongar,1989).

İnsanoğlunun biyolojik ve kültürel varlığı 2-3 milyon yıl öncesine göre büyük aşamalar geçirmiştir. Üç kültürel evreden geçtiği ve iki devrimi gerçekleştirdiği söylenebilir:

1. Paleolitik: Eskitaş, yontma taş ya da üretim öncesi evresi (avcılık, toplayıcılık)
2. Neolitik: Yenitaş, cilalı taş ya da üretim evresi (Tarım devrimi, teknoloji devrimi)
3. Endüstri: Makine, enerji ya da yoğun üretim evresidir.

Tarımsal üretimde verim artışının yolaçtığı birinci kent devrimi, günümüzden binlerce yıl önce gerçekleşen neolitik devrimdir. Endüstriyel üretimdeki verim artışı da ikinci kent devrimine yol açmıştır. Çok daha yakın zamanlarda, 1750’de Britanya Adaları’nda görülen sanayi devriminden sonra Avrupa ve Amerika’ya yayılmıştır. Kentleşen nüfus işbölümü yoluyla farklılaşmış ve uzmanlaşmıştır.(Güvenç, 1997)

Kültür alanında en anlamlı gruplar, mekan ve zamanda, geçmişten geleceğe oldukça bağımsız bir sürekliliği temsil eden yerleşmelerdir. En küçük köylerden, aracı kasabalara, kentlere ve başkentlere kadar her boydaki yerleşme çok önemli bir alt kültürü temsil eder. Tarım kentleri, tarım kültüründe idari, siyasi ve kültürel bir merkezdi; endüstri, ticaret ve iş hayatının odağındaki endüstri kentleri ise, sorunları, bilgi ve eğitim olanakları ile insanlığın kaderini elinde tutmaktadır (Güvenç, 1997).

Sonuç olarak bugün için kültürel değişimin itici gücü teknolojidir. Teknoloji artık dünyada ulaşılamaz toplum bırakmamıştır. Kültürlerarası kontakt ve bunun sonucu ortaya çıkan değişimler insanları etkilemektedir. Bu değişimin yayılması da bugünün iletişim teknolojisinde çok rahat ve hızlı olmaktadır. İnsanlar internetten her türlü bilgiye, olaya ve yeni gelişimlere rahatça ulaşabilmektedirler. Bilişim teknolojisi insan hayatında önemli bir yer olmaktadır.

3. KÜLTÜR- MİMARLIK İLİŞKİSİ:

İlk insanlarla birlikte mimari ürünler de oluşmaya başlamıştır. Hava şartlarından ve vahşi hayvanlardan korunmak isteyen insanlar bu amaca yönelik basit mekanlar oluşturmuşlardır. Yerleşik hayata geçişle bu mekanlar şekillenmeye ve değişmeye başlamıştır. Avcılıkla yaşamlarını sürdüren ilkel göçebe toplumların yaşadıkları doğal barınaklar, toprağı işlemeyi öğrenen insanların yaptıkları ilkel konutlara dönüşmüştür. İnsanların birlikte yaşamaya başlaması ile yeni işlevler ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaçlar ve toplumdaki işlevsel örgütlenme sonucu farklı yapı tipleri oluşmuştur. Toplumsal gelişme ve değişimlerin tanımladığı yeni ihtiyaçlar tarih boyunca mimarlığı yönlendirmiştir.

Tarihsel süreçte oluşan mimari ürünleri, anıtsal yapılar ve anonim yapılar olarak gruplandırılabilir. Mimarlık tarihinde daha çok anıtsal yapılar incelenmiştir. Tarihte politik ve dini gücü elinde tutan rahipler ve kralların istekleriyle ortaya çıkan anıtsal yapılar, yaptıkları dönemdeki yönetimin kültürünü yansıtmaktadırlar. Yani egemen kişinin ya da kişilerin bir çeşit güç göstergesidir. Özel yetiştirilmiş profesyonel kişilere yaptırılan bu yapılar, aynı zamanda, dönemin teknolojik düzeyinin de bir göstergesidir. Lewis Mumford Kentlerin Tarihini anlatırken, İ.Ö. 3000 yıllarından kalma bir belgede, Mısır Tanrısı Ptah'ın kentlerin kurucusu olarak nitelendiğini bildirir. Kentlerin ; krallar ve kahramanlar tarafından kurulduğunu görmekteyiz. Onlar tanrıların yeryüzündeki elçileri olarak görülürler ve güçlerini Tanrı'dan aldıkları, Tanrı adına yönetip savaş kazandıkları öne çıkar (Mumford,1965). Anonim mimari ise halkın kendisine barınmak için yaptığı konut binalarını kapsamaktadır. Kişinin kendisi ya da yapı ustaları (zanaatkarlar) tarafından inşa edilen bu yapılar toplumun kültürünü yansıtmaktadırlar.

Kültür, insanla ilgili, insanın ortaya koyduğu herşey ise mimarlık bütünüyle bir kültür ürünüdür. Soyut bir kavram olarak bakılan kültür; mimaride somutlaşır. Kültür; genel anlamda insanın fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için oluşturduğu soyut bir düzense, toplumun bu düzenini ortaya koyduğu mimari ürünlerde inceleyip analiz etmek gerekir. Yok olmuş toplumların kültürleri mimarileri incelenerek anlaşılır. Sosyo-kültürel ihtiyaçların mimaride biçimlenişini görmek, toplumu anlamının en iyi yoludur.

3.1 Mimari Ürünün Tanımlanmasında Kültürün Yeri

Tarihte belli bir toplumun bıraktığı yapılardan, genel özelliklerini kültürlerine ilişkin bilgi alıp kültürlerini tanıyıp, tanımlamaktır. Toplumun kendine has genel mimari özellikleri incelenir. Örneğin ‘Osmanlı Mimarisi’ tanımlaması veya daha eski tarihlerde kalmış, zaman aşımına uğramış bugün sadece kalıntılar olan bir kültür . Daha çok mimarlık tarihçileri, sanat tarihçileri bu çalışmaları yaparlar.

Genel tanımın içindeki, bölgelere göre olan farklılaşmalar ya da alt bölgelerdeki farklılaşmalarda incelenebilir. Osmanlı Mimarisi’nin altında Akdeniz Bölgesi’ndeki yerleşimlerin incelenmesi şeklindeki çalışmalar.

Her kültür kendi ihtiyaçlarına göre farklı yapı tipleri oluşturmuştur. Aynı yapı tiplerinde de kültür farklılaşmasından dolayı farklılaşmalar vardır.Korunması gerekli kültür varlıklarımız denilen anıtsal binalar ve geleneksel evler incelenir. Türkiye de Geleneksel Türk Evi Araştırmaları; Kula Evleri, Akşehir Evleri, Safranbolu Evleri, Mardin Evleri, Kervansaraylar gibi tipolojik olarak incelenir.

3.2 Mimarinin Kültüre Etkisi

Kültür nasıl mimariyi etkiliyorsa yapılan binalar da insanları etkiler. Yeni yapılan binalar insanlara yeni bir şeyler kazandırır. Churchill ‘Biz binalarımızı şekillendirdik, sonra onlar bizi şekillendirdi’ demiştir. Kültür nasıl mimariyi şekillendiriyorsa, mimari de kültürü şekillendirir. Burada günümüzde yapılan alışveriş merkezlerini örnek gösterebiliriz. Alışveriş kültürünün değişmesi insanların daha fazla alışveriş yapmasını sağlayan mekanlar yaratılmasına yol açmıştır. Kapitalist düzenin bir ürünü olan alışveriş merkezleri örneğinde Capitol’ü ele alacak olursak, burası bir çeşit sosyalleşme mekanıdır. İnsanların sadece mağazalardan değil birbirinden de alışveriş yaptığı bir yerdir. Bir çeşit agoradır, eğitim mekanı da denilebilir. Frank Ghery’nin Bilbao’daki tasarlayıp inşa ettiği müze düşünülecek olursa, oranın belediyesinin bilinçli olarak böyle bir çalışmayı yapıp gelecek farklı kültürden insanların getireceği hem ekonomik, hem de kültürel değerleri düşünülerek bilinçli yapılmış bir çalışmadır. Sonuçta bu binanın oranın halkının kültürüne artı yönde katkısı olduğu

görülmektedir. Burada bir örnek olarak da Hitler'in mimarı Alfred Speerer'in yaptığı faşist mimari örnekleri verilebilir. İnsanları ezen büyük binaların toplumun kültürüne nasıl etkisi olduğunu tarih göstermiştir.

3.3 Mimar ve Kültür İlişkisi

Tüm mimarlık tarihi boyunca bir mimari ürün ortaya çıkarken onun programı, işlevi dışında biçimini etkileyen etkenleri var :

İşverenin kültürü

Toplumun kültürü

Mimarın kültürü

Mimar denilen uzmanlaşmış kişi, insan yerleşmelerinin ilk örneklerinde ortaya çıkmamıştır. İkel tarım yapılı köylerden Çatalhöyük'te halk kendi evini kendisi yapıyordu. Kentleşme ve toplumsal işbölümü mimarı ortaya çıkarmaktadır. Mimar, ekonomik gücü ellerinde tutanlara iş yapandır.

Bu üçü de aynı toplumun üyesi oldukları zamanda ortaya çıkan üründe hepsinin etkisi görülüyor. Mimarın ve işverenin kültürü içinde bulunduğu toplumun kültürünü yansıtıyor ya da bir alt kültür grubundan da olabiliyor. Her bina tipi için farklı işveren çıkıyor. Sosyal konumu, kimliği, kültürü farklı oluyor. Bugün ülkemizde bu kadar farklı tipte ve anlayışta bina yapılmasının sebebi çok farklı kültür grubundan insanlar müşteri konumunda bulunabiliyor. Bu kadar çok iyinin ve daha da çok kötünün olduğu bir ülkeye dışardan bakanların Üçüncü Dünya tanımını yapmasına sebep oluyor. Henüz endüstri toplumuna geçememiş bir ülke görünümünde olan Türkiye gelişmeleri tam yaşayamadan atlayarak yaşamaya çalışıyor. Bu da çok farklı alt yapıda insanların ortaya çıkmasına sebep oluyor. Bugün ise dünya globalleşiyor ve çok farklı kültürlerden insanlar gelip Türkiye'de binalar yapıyor. Daha çok Avrupalı ve Amerika'lı mimarlar belki teknolojilerinin verdikleri olanakların Türkiye'ye de gelmesi gelişme yönünden olumlu bir adım olabilir, ama bir kısmı da bize sosyo-kültürel yönden uymayan binalar şekillendirmektedir.

3.4 Kùltürün Mimariye Yansıması

Mimari ile kùltür ilişkisini inceleyen çalışmalar çeşitli şekillerde, çeşitli yönlerden yapılmıştır. Bunları şu tanımlamalar altında toplayabiliriz:

3.4.1 Kùltür farklılaşmalarının mimariye yansıması

Kùltürlerarası karşılaştırmalı çalışmalar: Bunlar mimari tasarımın en dar alanı olan mekandan, en küçük bina tipi olan konutta, yerleşimlere, kentsel çalışmalara kadar genişletilebilir. Farklı kùltürel yapıya göre şekillenen Müslüman kenti, Afrika kenti ve Hindistan kenti gibi tanımlamaların yanısıra; aile yapısının konut oluşumuna etkisi gibi tanımlamaları da görebiliyoruz. Bugünün globalleşen dünyasında farklı kùltürdeki insanların aynı kentte yaşayıp, kendi kùltürel çevresini yaratmak istemesi ve bunun içinde kùltürel çeşitliliği göz önünde bulundurarak tasarımlar yapılması gerekliliğini ortaya koyar.

Kùltür ve fiziksel çevre ilişkilerini araştıran Amos Rapoport ve Irwin Altman'dır. Her ikisi de kùltürlerarası çapraz karşılaştırmaları kullanarak konuyu ele alırlar. Rapoport çevre düzenleniş formunun sebepleri ve sonuçları üzerinde durur, Altman ise insan davranışının mekansal kriterlerini incelemiştir (Lawrence,1990).

Ev; değişen değerlerin doğrudan etkilendiği ve kùltürlerarası karşılaştırmaların yapılabileceği en temel, en özel ve en ufak bina tipidir. Geleneksel ev formunun oluşmasında birincil faktörün kùltür olduğunu öne süren Rapoport kùltürü karmaşık bir terim olarak nitelendirir ve onu açıklamak için birbirini bütünleyen üç kavramı öne sürer;

1. tipik bir grubun yaşama şekli,
2. sembolik yayılmış düzen sistemi,
3. ekolojik yerleşimle başa çıkma yolu olarak tanımlar ve kùltürün üç şey yaptığını öne sürer:
- 4 Bileşenleri düzenlemek içim ayrıntılı plan gibi işler,
- 5 Detaylara anlam verir,
- 6 Grupları tanımlayan özelliktedir.

Kültürü şöyle özetler: 'grupların birbirinden farklılaşmalarını sağlayan özellikleridir.' (M.Low,Chambers,1989) . Rapoport ev formunun çok çeşitli sosyokültürel faktörlerin sonucu olduğunu, iklim, malzeme, konstrüksiyon yöntemleri ve teknoloji gibi fiziksel faktörlerin ikinci derece değiştirici faktörler olduğunu belirtir. (Rapoport,1969). Kültürel faktörler diye nitelendirdiği; temel ihtiyaçların giderilme biçimleri, aile yapısı, kadının aile içindeki konumu, sosyal ilişkiler, dünya görüşü, akrabalık kalıp ve kuralları, dini inançlar, geleneklerdir. Geleneksel bir toplumda bunu incelemek daha net bir sonuç verir çünkü homojendir. Farklı toplumlarda, ihtiyaçların farklı şekillenışı kültür farklılaşmalarına bağlanmaktadır.

3.4.2 Kültür değişmelerinin mimariye yansması

Belli bir toplumda yaşanan sosyo-kültürel değişmelerin mekana yansmaları şeklindeki incelemeleri sayabiliriz. Bir toplumda zamana bağlı değişimlerin, bu değişimlerin çıkış şekillerini, sebeplerini ve mimariye yansmasını incelemektir. Kültürlerarası temas yoluyla ortaya çıkan kültür değişmeleri; ve bunun mimariye yansmaları ;mesela Yunan Adaları'ndaki geleneksel konutların Ege'deki geleneksel konutlara benzerliği gibi örnekler incelenebilir. Tarım toplumundan endüstri toplumuna geçen toplumların denge bulması çalışmalarının fiziksel mekana etkileri incelenir. Örnek olarak kentsel mekanlardan Türkiye örneğinde gecekondulaşmanın incelenmesini, Mübeccel Kiray'ın çalışmalarını, İstanbul örneğinde Serim Denel'in Batılılaşma sürecindeki İstanbul'da tasarım ve dış mekanlarda değişim nedenlerini ele alan çalışmasını gösterebiliriz.

Toplumdaki sosyo-kültürel değişmeler sonucunda bazı binaların işlevlerini değiştirmeleri, onlara en uygun fonksiyonu vermek için yapılan çalışmaları, ayrıca değişen toplum yapısı ve ihtiyaçları doğrultusunda yeni bina tiplerinin ortaya çıkması, var olan binalara gereken ekler gibi örnekler verilebilir. İletişimin öneminin artmasıyla ortaya çıkan medya plazalar bunlara iyi bir örnek teşkil etmektedirler. Yeni ortaya çıkan bir bina tipi olarak görülse de aslında kültürel bir gelişimin sonucunda ortaya çıkmıştır.

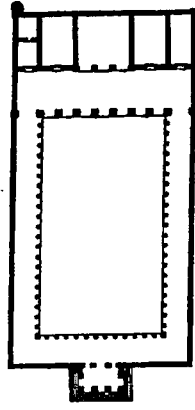
4. KÜLTÜREL DEĞİŞMELERİN EĞİTİM BİNALARINA YANSIMASI

4.1 Eğitimin Kısa Tarihçesi

Eğitim; değerlerin ve toplumun birikmiş bilgisinin aktarılması anlamına gelmektedir. Sosyal bilimciler bu sebeple eğitimi toplumsallaşma ve kültürlenme anlamında kullanmaktadırlar. Kişi doğduğunda kültürsüz doğar, kültürünü önce ailesinden sonra da içinde bulunduğu toplumdan almaktadır. Eğitim kişiye kültürü; davranışları ve toplumda gelecekte alacağı role hazırlanmayı öğretir.

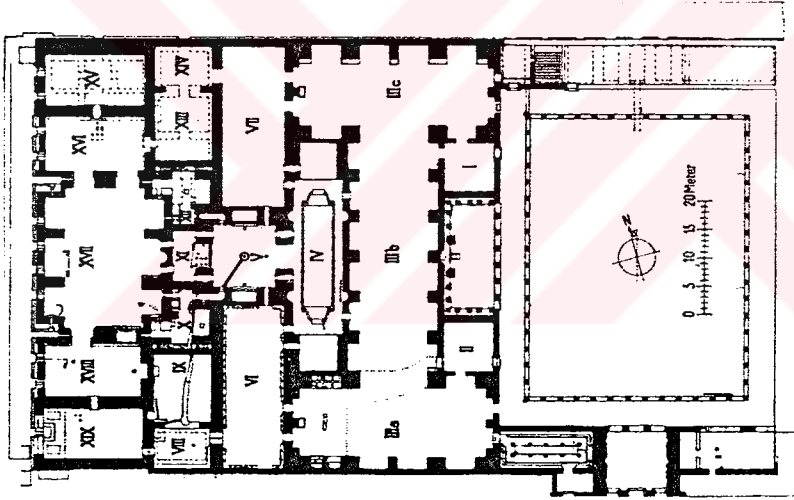
Prehistorik çağlarda eğitim büyük ölçüde aile, köy, klan gibi küçük topluluklarda verilmekteymiş. Bir önceki nesil tecrübeleriyle bir sonraki nesli eğitmekteymiş. Sonraları kültürel etkinlikler ve toplumsal düzen ile ilgili eğitimler dinsel örgütlerin elinde bulunmuş , üretimle ilgili eğitimler bunun dışındaymış. Eski Mısır'da iki tip formal(*) okul bulunmaktaymış. Bunlar rahipleri ve katipleri yetiştiren okullarmış. Mezopotamya'da da aynı sistem varmış, ayrıca entellektüel eğitimin merkezi kütüphaneler varmış ve itibarlı rahiplerin kontrolündeymiş. Eski Hint Döneminde ise ilk eğitimi ailesinden alan kimse bulunduğu sınıf ve kast sistemine bağlı olarak eğitilmekteymiş. Klasik Hint Döneminde Budizmin yaygınlaşmasıyla tapınaklar, Eski İsrail'de ise Sinagog eğitim mekanıymış. Eski Yunan'da fiziksel eğitim ön plandaymış, bu sebeple gymnasion adı verilen beden eğitimi okulları, güreş ve her türlü sporun öğretildiği okullar bulunmaktaymış. Millet'teki Hellenistik Çağ Gymnasiumunun planında palaestra denilen beden hareketlerinin yapıldığı yer ve okuma odalarından oluşmaktaymış (Şekil 4.1). Roma Çağında ise hamamlar gymnasionlara eklenmişlerdir. Efes'teki Vedius Gymnasionu bunun en iyi örneğidir (Şekil 4.2). Palaestranın boyutları yaklaşık 40mX50m' dir. Önü açık büyük oda imparator salonudur. III numaralı bölüm spor ve jimnastik hareketlerinin yapıldığı salondur. IV numaralı bölüm apodyterium adı verilen soyunma odasıdır. V numaralı bölüm soğukluk ve diğer hamam bölümleri olan ılıkılık, yüzme havuzu, sıcaklık gibi mekanlar vardı (Akurgal,1996). Daha sonraları Ortaçağ'da meslek eğitimi 'lonca'ların elindedir. Bundan sonra çeşitli eğitim felsefelerine ve anlayışlara göre eğitimde ve eğitim mekanında değişmeler ve farklılaşmalar olmuştur.

*Formal: Belirli kurallara bağlı.

Şekil 4.1. Milet Hellenistik Gymnasion Planı (Akurgal,1990)

Eğitilmiş insan gücünün teknolojik verimliliği artırmadaki önemi anlaşılınca ilköğretim zorunlu hale getirilmiştir. Toplumun bilgi, görgü ve anlayış düzenini yükseltmek amacıyla ilköğretimden daha kapsamlı ve uzun bir temel eğitim ihtiyacı doğmuştur.

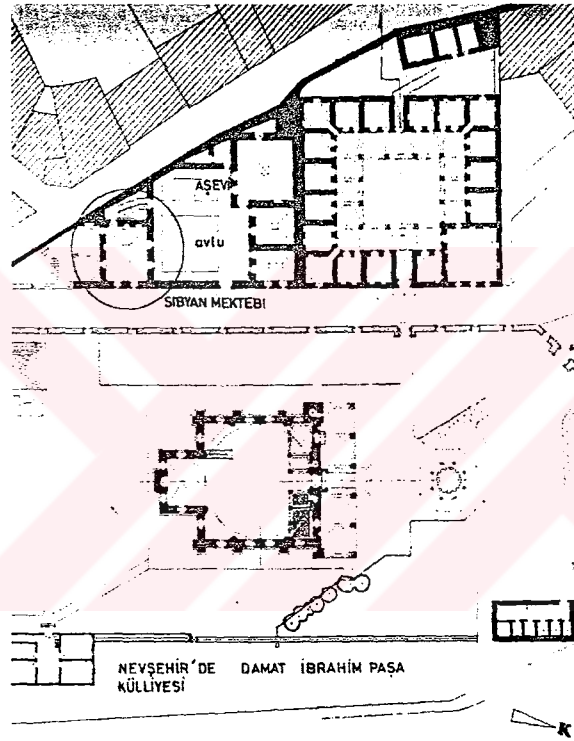
Şekil 4.2. Efes Vadius Gymnasion Planı (Akurgal,1990)

4.2 Türkiye 'deki Eğitim Binaları Tarihçesi ve Özel Okulların Tarihçede Yeri

Osman Nuri Ergin Türk Eğitim Tarihi'ni; 1- Araplaşma ve skolastik dönem 2- Batılılaşma ve yenilik dönemi 3- Cumhuriyet dönemi olmak üzere üç bölümde gruplandırmıştır (Ergin, 1977).

4.2.1 Araplaşma ve skolastik dönem

Birinci bölüm kapsamına sıbyan mektepleri ve medreseler girmektedir. Her mahallede yer alan sıbyan mektepleri halkın eğitim kurumudur. Günümüz ilkokulları ile özdeşleştirilebilen bu okullar parasızdır. Kubbeli geniş bir oda ile öğretmenin oturacağı bir odadan oluşan yapıda sınıf mobilyaları minder ve rahleden oluşmaktadır. Okulların yapımı belli bir kurumun kontrolü altında değildir. İsteyen herkes hayır için okul yaptırabilmektedir. Medreseler ise genelde külliyelerin bir parçası olarak inşa edilmişlerdir. Günümüz yüksek okulları ile özdeşleştirilebilirler.

Şekil 4.3. Nevşehir Damat İbrahim Paşa Külliyesi

4.2.2 Batılılaşma ve yenilik dönemi

Endüstri Devrim'i sonrası oluşan gelişmeler doğrultusunda Osmanlı'da eğitim kurumlarında da değişimler olmuştur. İmparatorluğun dışarıya açıldığı Tanzimat Dönemi'nde eğitime verilen önem artmıştır. Dini eğitim veren okulların yanısıra laik eğitim veren okullar da açılmıştır. 1869'da Maarif Nazırı Saffet Paşa'nın yayımladığı Maarif Nizamnamesinde okullar şöyle sıralandırılmıştır: köyler ve mahallelerde Sıbyan Mektepleri, beşyüz evli kasabalarda Rüşdiye, bin evli kasabalarda İdadiye ve vilayet merkezlerinde Sultaniye (Çelikhan, 1994). Ayrıca bunların üstünde birçok meslek okulları ve Darülfünun vardır.

Iptidai Mektepler (1862): Sıbyan Mektepleri Tanzimat'ın ilanından sonra yenilenerek Iptidai Mektepler'i olarak adlandırılmışlardır. Bu okullardaki amaç Kur'anı Kerim'i ve okuma yazmayı öğretmektir.

Kız Rüşdiyeleri (1858): Kız çocukların Iptidai Mektebi'nden sonra devam ettikleri okuldur. 1874 yılında İstanbul'da 10 adet Kız Rüşdiyesi ve 294 öğrenci olduğu bilinmektedir (Çelikhan, 1994). Eğitim süresi 4 yıldır.

Mülkiye Rüşdiyeleri (1847): Genelde büyüklük olarak kubbeli iki odadan oluşan okulda coğrafya ve Arapça ve Farsça matematik eğitimi verilmekteydi. 1874 yılında 18 okul ve 1859 öğrenci olduğu bilinmektedir (Çelikhan, 1994). Eğitim süresi 4 yıldır.

Idadiye (1872): Mekteb-i Hayriye'ye, Tıbbiye'ye ve Funun eğitimi veren diğer okullara gidecek öğrencilerin yetiştirildiği okullardır. 1875'de 4 okul ve 261 öğrenci bulunmaktaydı (Çelikhan, 1994). Eğitim süresi 3 yıldır. Ama asıl Idadiler 1881 yılında açılmıştır. Vilayettekiler 7 yıllık, sancaktakiler 5 yıllık olarak belirlenmiştir.

İlk liseler.

Mekteb-i Sultani : Müslüman ve müslüman olmayan çocuklara yönelik Galatasaray'da açılmış günümüz liseleriyle özdeşleştirilebilecek ilk okuldur. Fransız Okulları'nın programlarına göre düzenlenen okul Türkçe ve Fransızca eğitim vermiştir. Eğitim mekanları sınıf, kütüphane, laboratuvar ve müzeden oluşmaktaydı.

Darül Maarif (1849): Darülfünun'a öğrenci ve hükümet dairelerine memur yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Eğitim süresi 3 yıldır.

Mahrec-i Eklam: Memur yetiştirmek amacıyla açılmıştır. Başlangıçta tek sınıftan oluşan okul daha sonra üç sınıfa çıkarılmıştır.

Askeri Okullar: Askeri eğitim 1. Rüşdiye (ilk) (1875) 2. Idadiye (orta) (1845) 3. Harbiye (lise) (1834) 4. Erkanharbiye (yüksek) (1864) olmak üzere derecelendirilmiştir.

4.2.2.1 Özel okullar

Osmanlı Devleti'nde üç çeşit özel öğretim kurumu bulunmaktaydı:

1. Müslümanlar tarafından kurulan özel öğretim kurumları,
2. Gayrimüslim azınlık cemaatleri tarafından kurulan özel öğretim kurumları,
3. Yabancılar tarafından kurulan özel öğretim kurumları (Misyoner Okulları). (Koçak, 1995:485)

4.2.2.1.1 Müslüman okulları

I.Meşrutiyetten sonra Müslümanlarca, özellikle zengin Müslümanların bulunduğu semtlerde, özel okullar açılmaya başlanmıştır. Bu okullar genellikle memur, asker ve ilmiye sınıfına mensup kişilerce açılmış ve öğretmenler de aynı gruptan kişiler tarafından yapılmıştır. 1882 tarihli Devlet Salnamesi'nde özel okullara ilişkin olarak ilk kez bir kayıt yer almıştır. Bu tarihte 'Müessis veya cemiyetler tarafından idare edilen mektepler' başlığı altında, İstanbul'da 5 erkek ve 4 kız özel okulu bulunmaktaymış. 1889'da özel okul sayısı 17'ye ulaşmış. 1903 yılında ise, Maarif Nezareti'nce yayımlanan salnameye göre, bu sayı 28'e yükselmiştir.1909 yılında ise 39 tane özel rüştiye olduğu bilinmektedir. II. Meşrutiyetten sonra Müslümanlar (kişiler, cemiyetler ve şirketler) tarafından açılan özel okullarda bir ölçüde ilerleme olmuştur (Koçak, 1995:491). Özel okulları uzun süre yaşatmayan sebeplerden birisinin binasızlık olduğunu belirten Ergin, kira verememek ve kullandığı binayı tekrar kiralayamamak gibi sebeplerin bir çok okulun kapanmasına neden olduğunu belirtmektedir (Ergin, 1977:940). Bu özel okullardan Şemsül Maarif adıyla geçen okulun bugün Şişli Terakki Vakfı Okulları adıyla eğitimine devam ettiği bilinmektedir. Gelecek bölümlerde okulun gelişimi incelenecektir.

Darüşşafaka (1872): Fakir müslüman çocukları için düzenlenmiştir. Eğitim süresi 8 yıldır. Doğrudan doğruya okul olmak üzere yapılan binasının yeniliği ve eğitimin ciddiyeti ile özel okulların başında gelir. (Ergin, 1977:946)

4.2.2.1.2 Azınlık okulları

Rum Okulları: Tanzimat'tan sonra İstanbul'da belli başlı üç Rum okulu olduğu saptanmıştır.

Fener Rum Okulu, Heybeliada Rum Papaz Okulu, Rum Darülfünunu (Kuruçeşme Rum Üniversitesi) . 1904 yılında Rum Patrikhanesi'nin yayınladığı bir isttistiğe göre İstanbul'da 64 Rum ilk ve orta okulu bulunmaktaymış (Koçak, 1995:492).

Ermeni Okulları: 1834 yılında Ermeni Patrikhanesi tarafından yapılan bir istatistiğe göre Tanzimat Fermanı'ndan hemen önce Anadolu'da yüzün üzerinde Ermeni Okulu bulunmaktaydı. 1859'da İstanbul'da toplam 42 tane okul bulunmaktaydı (Koçak, 1995:493).

Musevi Okulları:İlk Musevi Okulu 1854 yılında 'Musevi Asri Mektebi' açılmıştır. Diğer azınlık okulları kadar gelişme gösterememiştir. Bugün bile İstanbul'da Ortaköy'de bir tane vardır.

4.2.2.1.3 Misyoner okulları (yabancı okullar)

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş yabancı öğretim kurumlarının en eskileri Katolik okullarıymış. 19. yüzyılın ikinci yıllarında kurulmuş ve gelişmiştir. Gayrimüslim azınlıklar da bu okullarda öğrenim görmekteymiş. Katolik okullarının gelişme döneminde Protestan Okulları da kurulmaya başlanmıştır. İstanbul'da açılmış bulunan Katolik Okulları arasında Fransız ve İtalyan Okulları'ndan sonra Avusturyalı Misyonerlerin açtıkları okullar da eğitim vermekteymiş (Koçak, 1995:492). Protestan Amerikalı Misyonerler 1834 yılında Beyoğlu'nda bir kız okulu açmış, ardından Bursa, İzmir ve Trabzon'da yeni okullar açmıştır. 1853 yılında açılan Robert Kolej bugün hala kendisiyle birlikte öğrenimini sürdüren dört adet olan Amerikan Kolejleri'nden biridir.1870-1885 yılları arasında çoğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde olmak üzere çeşitli bölgelerdeki okul sayıları artmıştır.1845 de 7 olan okul sayısı 1904 yılına gelindiğinde 465'e ulaşmıştır (Kocabaşoğlu,1985:495).

1910 yılında yapılan incelemelerde ise 44 yabancı okulun bulunduğu saptanmıştır. Bunlardan 19'u iptidai ve rüşdi, 25'i sadece iptidai, 2 okulda idadi bölümlerden oluşmaktaymış. 44 okulda 2058'i parasız olmak üzere toplam 6516 öğrenci eğitim almaktaymış (Çelikhan, 1994).

4.2.3 Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet'ten bugüne kadar geçen süredeki eğitim tarihini Sakaoğlu altı devrede

incelemiştir.

1. Mütareke-Milli Mücadele Yıllarında Eğitim (1918-1923)
2. Cumhuriyetin ilk beş yılı (1923-1928)
3. Atatürk Dönemi (1928-1938)
4. İnönü Dönemi (1938-1950)
5. Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)
6. 1960-1990

Buna 7. olarak 1990-2000 tarihlerini eklemelidir. Bu döneme de önemli bir devre olan sekiz yıllık eğitim dönemi girmektedir.

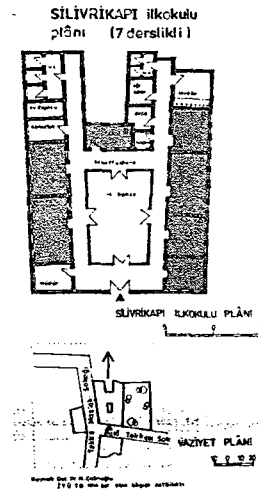
Cumhuriyetin ilanı ile eğitim sisteminde de değişikliklere ihtiyaç duyulmuştur. 1923 yılında I. Heyeti İlmiye (Eğitim Kurulu) toplanmış ve ilk kez planlı bir eğitim sistemi kurma çalışmalarına başlanmıştır. 1924 ve 1926 yıllarında 2. Ve 3. Eğitim Kurullarıyla sürdürülmüştür. 3 Mart 1924 yılında çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu ile 1839'dan beri süregelen biri dini eğitime dayalı Şer'îye ve Evkaf Vekaletine veya özel vakıflara bağlı medrese ve mektepler ile diğeri Maarif Vekaletine bağlı laik okullardan oluşan ikili eğitim sistemine son verilmiştir. Çağdaş bir toplum oluşturabilmek için kapsamlı eğitim ilkeleri ve kanunları çıkarılmıştır. Yaş gruplarına göre ikokul, ortaokul, lise ve yüksek öğretim okulları düzenlenmiştir. İlköğretimin parasız ve zorunlu olmasının yanında, ortaokulun da parasız olmasını parasız yatılı imkanının sağlanmasına çalışılmaya başlanmıştır. 1926 yılında yayınlanan ilkokul programıyla eğitimde 'toplu tedris' ilkesi getirdi. Kız ve erkek çocuklar birlikte eğitim görmeye başladılar. 26 Haziran 1928'de Eğitim Bakanı Necati Bey'in başkanlığında kurulan 'Latin Harfleri Komisyonu' çalışmalarına başlamış, 1 Kasım 1928 tarihinde Latin Alfabesi esasına dayanan Türk Alfabesi Kabul edilmiştir. 11 Kasım 1928'de Millet Mektebi Yönetmeliği Bakanlar kurulunda kabul edilmiş ve Türkiye'de örgün ve yaygın eğitim alanında seferberlik başlatılmıştır. 1930'lu yıllarda Köy Eğitim Kursları, Halk Okuma Odaları, Akşam Sanat ve Akşam Ticaret Okulları, Halkevleri açıldı. 1933'de Eğitim sisteminin düzenlenmesi ve çağın gereğine uygun biçimde yenileştirilmesi çalışmalarını sürdürmek amacıyla, Milli Eğitim Şurası oluşturulmuştur. 1939'a kadar eğitim ortamının düzenli bir yapıya kavuşturulması için Türk ve yabancı uzmanların raporlar hazırladıkları ve projeler verdikleri biliniyor (Sakaoğlu,1993). Amerikalı Prof. John Dewey, Alman danışman Küche, Belçikalı uzman Omer Buyse, Amerikalı uzman Mrs. Parker, Prof. A. Malche'nin

raporlar ve programları göz önünde bulundurularak Batı örneklerinde değişimlere, gelişimlere uğramıştır. 1938 yılında Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliğine atanmasıyla eğitimde önemli gelişmeler olmuştur. 1940 yılında Köy Enstitüleri Kuruluş Kanunu yürürlüğe girmiştir. Köy Enstitüleri binaların yapılması için ise 3704 sayılı kanun çıkarılmıştır. 1948-51 yılları arasında yürürlüğe giren yasalarla okul yapımında vatandaş yükümlülüğü ortadan kaldırılmış bunun sonucunda 1950-60 döneminde yeni yapılan okul sayısında gerileme olmuştur. 1961 yılında ilköğretim ve eğitim yasası kabul edilerek ilköğretim sorununa yeni çözümler getirilmeye çalışılmıştır. 1963 yılında planlı kalkınma dönemine girilmiş ve eğitim kalkınma planına alınmıştır. 1982 yılında vatandaşların okul yapımına özendirilmesi çalışmalarından sonra ilkokul sayılarında artışlar görülmüştür. 1997 tarihinde yürürlüğe giren yasayla kesintisiz sekiz yıllık temel eğitim tüm ülkede uygulanmaya başlamıştır. Bu da okul planlarının farklılaşmasına ve yeni ihtiyaçları beraberinde getirmiştir

4.3 Türk Toplumundaki Sosyo- Kültürel Gelişmeler ve Okul Yapılarına Etkisi

4.3.1 Sekiz yıllık eğitim dönemine kadar olan dönem

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim yapılarının mekansal kurgularıyla ilgili belli kurallar yoktu. Önce Osmanlı Döneminden kalan kullanım dışı binalarda okullar açıldı. Bunun bir örneği Silivrikapı İlkokulu'dur. Eskiden Dergah olarak kullanılıyormuş. (Şekil 4.4.)

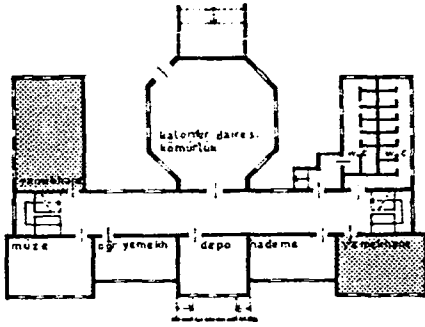

Şekil 4.4. Silivrikapı ilkokulu planı (Erdem, 1975)

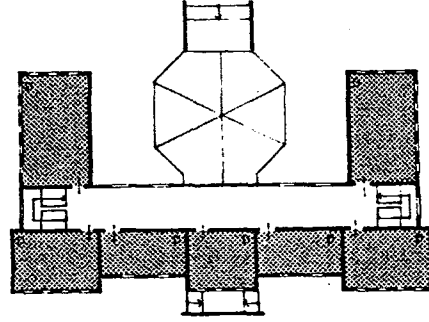
1923-40 döneminde çok farklı, belli bir sisteme oturmayan tip projeler yapılmıştır. A tipi denilen planda görülen simetrik yapıda sınıflar simetrik yerleştirilmiş, ortada bir çok amaçlı

salon, geniş bir giriş, az katlı, kesitte kat yükseklikleri fazla olan mekan ve ihtiyaçlara cevap verebilen bir okul planlaması görülmektedir. 1926'da yapılan Sultanahmet İlkokulu buna bir örnektir.

1923-1940 dönemi A TİPİ
ilkokul plânı (11 derslikli)

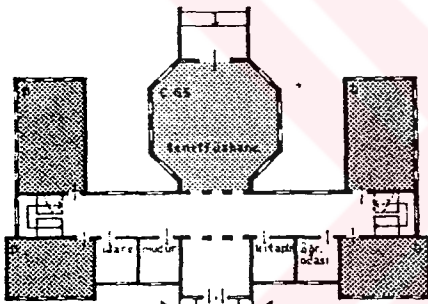
ILKOKUL BODRUM KAT
PLÂNI

ILKOKUL BİRİNCİ KAT
PLÂNI

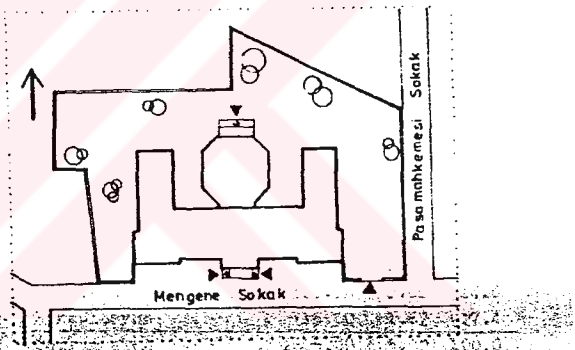
Kaynak: İstanbul Milli Eğitim
Müdürlüğü arşivi

5 0 5 10

ILKOKUL ZEMİN KAT
PLÂNI

5 0 5 10

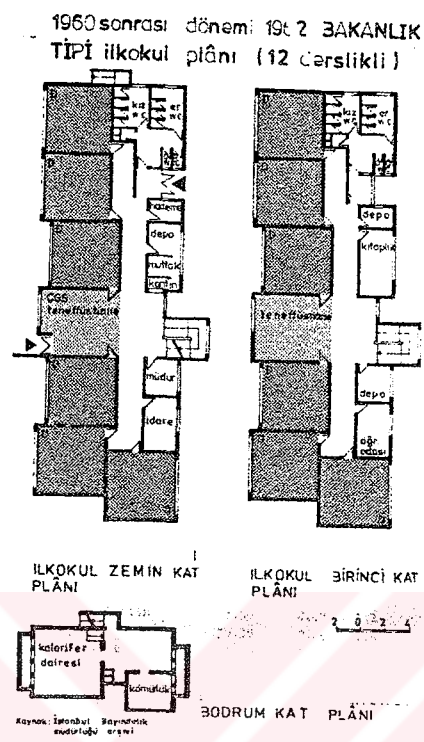
SULTANAHMET İLKOKULU
VAZİYET PLÂNI
İnşa tarihi: 1926

5 0 5 10

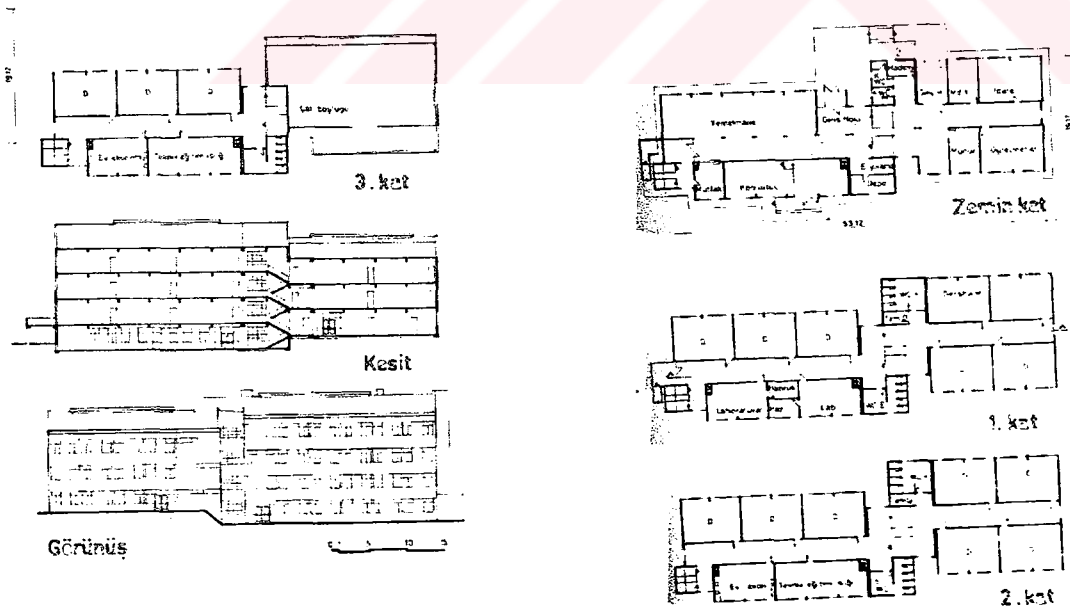
Şekil 4.5. 1923-40 Dönemi tip okul planı (Erdem,1975)

Büyük değişimlerin yaşandığı bu ortamda eğitim yapılarının planlanmasında ve biçimlenmesinde değişikliklere ihtiyaç duyulmasıyla birlikte bu konuda bir birikimin bulunmaması karmaşıklığa sebep olmuştur. Okulların yapılanmasındaki bu karmaşaya son verebilmek için 1950'lerde 'tip proje' kavramı oluşmuştur. Aslında 'tip proje' kavramı batılı toplumlarda 19.yy' da eğitim ve öğrenim yapılarının yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan, daha sonra toplumun taleplerine ve pedagojik amaçlara cevap vermede yetersiz kalmasıyla uygulamadan vazgeçilen bir yaklaşımdır. Türkiye'de halen uygulanmaya devam eden tip projeler mekansal ve kütleli biçimlenişle özgünlüğü ve çekiciliği olmayan, buldukları

çevrenin değerlerini yansıtmaktan uzak yapılarıdır. 1960 ve sonrasında da tip okul projeleri yapılmaya devam edilmiştir.

Şekil 4.6. 1960 Sonrası Dönemi tip okul planı (Erdem,1975)

Şekil 4.7. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı 16 Derslikli Tip proje. (M.E.G.S.B.,1986)

Özyürek 1986 yılında zamanın ihtiyaçlarına göre bir okul yapısında olması gereken alanları şöyle belirlenmiştir:

- 1- Eğitsel alanlar: Derslikler, kütüphane, müzik ve görsel araçlar, fen laboratuvarları, teknik atölye, , ev ekonomisi odası, el sanatları atölyesi, toplantı salonu, sportif faaliyetlerin yapılacağı salonlar, tören salonu.
- 2- İdari alanlar: Müdür odası, müdür yardımcı odası, ofisler, öğretmenler odası, uzman odaları.
- 3- Servis Alanları: Kantin, kitap satış yeri, yemekhane, revir, otopark (Özyürek, 1986).

Mimari ihtiyaç programları açısından üç tip ilkökul faaliyet göstermektedir:

1. Köy ilkökulları (1,2 veya 3 sınıflı yapılarıdır)
2. Şehir, kasaba ilkökulları
3. Bölgesel ilkökullar (Yatılı eğitim kurumları daha çok doğu bölgelerinde yer almışlardır.)

Çağımızda bilimsel ve teknolojik gelişmeler toplum yapısını hızla değiştirmektedir. Bu değişimler yeni mesleklerin çıkmasına neden olarak farklı eğitim yapıları ihtiyacını gündeme getirmiştir. Ayrıca eğitim bilimleri alanında yapılan çalışmalar öğrenme- öğretme sürecindeki kavramlarda da değişikliklerin olması gerektiğini ortaya koymuştur. Bu ihtiyaçların karşılanabilmesi için geliştirilmiş eğitim programlarının yanısıra geliştirilmiş mekanlar da gerekmektedir. Yapılan araştırmalar okul yapılarının öğrencilerin başarılarını ve okula karşı tutumlarını etkilediğini göstermiştir.

Ülkemizde, devlet okulları tip projelere, özel okullar ise standartlar yönergesine göre yapılanmaktadır. Bu bağlamda özel okulların biçimlenişinde girişimcinin belirlemeleri etkili olmaktadır. Bu da özel okulların toplumun değişen ihtiyaçlarına göre şekillenmelerini kolaylaştırmıştır.

Okulların yapımında ve programların oluşturulmasında farklı kurumlar rol almaktadır. Devlet okulları için Bayındırlık ve Milli Eğitim ki, bu ikisi pek birbirine uymuyor, özel okullar için ise vakıflar işin içine karışıyor.

4.3.2 Sekiz yıllık eğitim dönemi

Sekiz yıllık zorunlu eğitim 16 Ağustos 1997 tarihinde yürürlüğe gire 4306 sayılı kanun ile yasallaşmıştır. 1997-1998 öğretim yılında tüm ülkede uygulanmaya başlanmıştır. Sekiz yıllık eğitim programında bir şubeli bir okul için gerekli mekanlar şu şekilde ortaya konmuştur:

1. Okul öncesi
2. Öğretim Mekanları
 - 2.1. Derslikler
 - 2.2. Uygulama Mekanları
3. Yönetim
4. Okul ve Çevre ortak kullanım alanları
5. Kafeterya
6. Destek birimler

Daha önceki programlarla ve T.S.E.'nin özel okullar için oluşturduğu minimum programla karşılaştırılmıştır, farklılıkları Tablo 4.1.'de gösterilmeye çalışılmıştır. Öncelikle bir anaokulu istenmektedir. Bu eğitimin daha küçük yaşlara çekilmesinden dolayıdır. Çalışan anne sayısının arttığı günümüzde buna ihtiyaç vardır. Önemli bir başka farklılık ise ortak ve çevre kullanım alanları eklenmesidir. Hafta sonlarında ve yaz aylarında ve hatta akşam saatlerinde binanın kullanılmasına yönelik etkinlikler programa alınmıştır. Daha önce hazırlanan tip projelerde böyle mekanlara yer verilmemiştir. Okul bir sosyal merkez olarak düşünülmüştür. Sergi, konser , toplantı, düğün, kongre gibi etkinlikler, sağlık hizmetleri, yaygın eğitim uygulamaları, çevreye açık kütüphane, çeşitli kurs, seminer gibi etkinliklere zemin hazırlanması istenmektedir.

TİP PROJELERDEKİ PROGRAM	MİLLİ EĞİTİMİN OLUŞTURDUĞU PROGRAM	ÖZEL OKULLARDA T.S.E.YE GÖRE OLUŞTURULAN PROGRAM
A.EĞİTİM	A.OKUL ÖNCESİ	A.EĞİTİM ÖĞRETİM HİZMETLERİ BİRİMLERİ
1.DERSLİK	B.ÖĞRETİM MEKANLARI	1. DERSHANE
2.İŞLİK	1.DERSLİKLER	2. ÖZEL ÖĞRETİM DERSHANESİ
3. LABORATUVAR	1.1. SABİT DERSLİKLER	3. İŞ VE TEKNİK DERSHANESİ
4.ÇOK AMAÇLI SALON	1.2. BRANŞ DERSLİKLERİ	4. ÇOK AMAÇLI SALON
B.YÖNETİM	1.2.1. TÜRKÇE	B. İDARİ HİZMET BİRİMLERİ
1. MÜDÜR ODASI	1.2.2. MATEMATİK	1. MÜDÜR ODASI
2. MÜDÜR YRD.ODASI	1.2.3. SOSYAL BİLGİLER	2.MÜDÜR YRD. ODASI
3. İDARİ OFİS	1.2.4.YABANCI DİL	3. MEMUR ODASI
4. ÖĞRETMENLER ODASI	1.2.5.GENEL DERSLİK	C. YARDIMCI HİZMET BİRİMLERİ
C. SERVİS ALANLARI	1.2.6. EĞİTSEL KOL	1. ÖĞRETMEN ODASI
1.ÇAY OCAĞI	2. UYGULAMA MEKANLARI	2. EĞİTİM ARAÇLARI ODASI
D. DESTEK BİRİMLER	2.1. FEN LABORATUVARI	3. BESLENME ODASI
1.HİZMETLİ ODASI	2.2. BİLGİSAYAR LABORATUVARI	4. MUTFAK
2.ISITMA MERKEZİ	2.3. PROJE STÜDYOSU	5. KİTAPLIK
3.SİĞİNAK	2.4. RESİM DERSLİĞİ	6. ARŞİV
	2.5. MÜZİK DERSLİĞİ	7. KANTİN
	2.6. ÇOK AMAÇLI SALON	8.OTOPARK
	2.7. KİTAPLIK	9. BAHÇE
	2.8.GRUP ÇALIŞMA ODASI	
	C. YÖNETİM	
	1.MÜDÜR ODASI	
	2. MÜDÜR YRD ODASI	
	3.SEKRETER OFİS ELEMANI	
	4.DEPO ARŞİV	
	5.ÖĞRETMENLER ODASI	
	6. BRANŞ ÖĞRETMENLER ODASI	
	D.OKUL VE ÇEVRE ORTAK KULLANIM ALANLARI	
	1. İŞLİK1	
	2.İŞLİK2	
	3.KÜTÜPHANE	
	4 REVİR	
	5. REHBERLİK SERVİSİ	
	6.GRUPLA REHBERLİK ODASI	
	7.OFİS	
	E. SERVİS ALANLARI	
	1.KANTİN	
	2. ÇAY OCAĞI	
	3. KIRTASIYE	
	F. DESTEK BİRİMLER	
	1.HİZMETLİ SOYUNMA ODASI	
	2. TEMİZLİK ODASI	
	3.TEKNİSYEN ODASI	
	4. GENEL DEPO	
	5 GENEL DEPO	
	6 ISITMA MERKEZİ	
	7. SİĞİNAK	

Çizelge 4.1. İlköğretim okul ihtiyaç programlarının karşılaştırılması

4.4 Eğitim Binalarındaki Değişimler

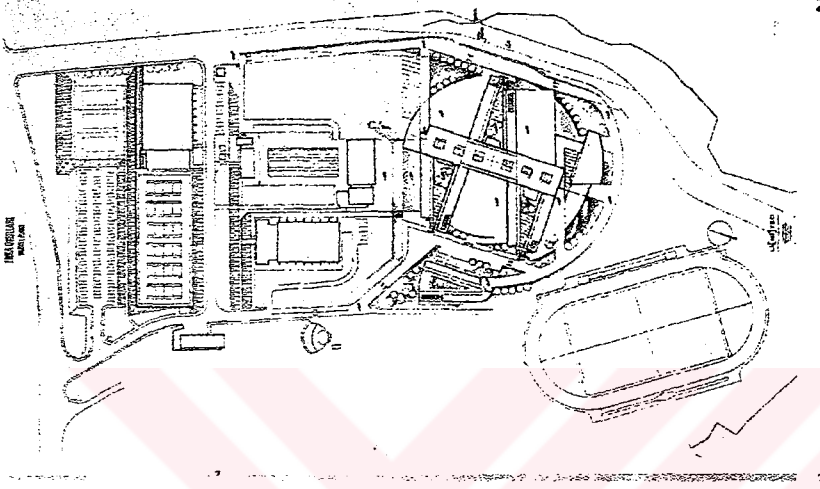
Mevcut binalara yapılan ekler ve yeni yapılan planlamalarda görülen değişimler olarak iki grupta inceleyebiliriz. Her birine bir örnek verilmeye çalışılmıştır.

4.4.1 Yeni Planlamalarda görülen değişimler

4.4.1.1 Özel okullardaki değişimler

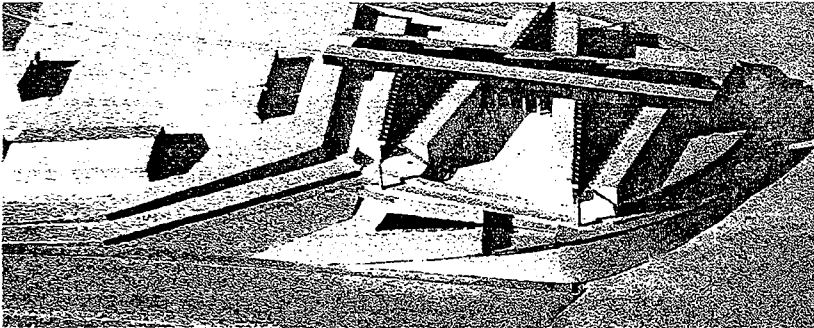
Bu bölüme örnek olarak Enka Okulları seçilmiştir. Tasarlanıp yapılmış bir okul grubu olan Enka Okulları planlamaya yaptığı yenilikler ve okul programına yaptığı farklı fonksiyon

ekleri sebebiyle incelenmeye alınmıştır. Arsanın mevcut spor imkanlarından yararlanması önemli bir takım fonksiyonların önceden giderilmesine sebep olmuştur. Bu da buranın çağdaş bir gymnasionu andırmasına sebep olmaktadır. Anaokulundan liseye kadar geniş çapta bir eğitim veren okullarda anaokulu kendine özel bahçesi olan kampüsün ayrı bir parçası durumda kalmıştır. Ayrıca her eğitim döneminin ayrı bir bahçesi vardır. İlkokul, ortaokul ve lise ayrı girişlere sahip ve ayrı bahçeleri bulunmaktadır.

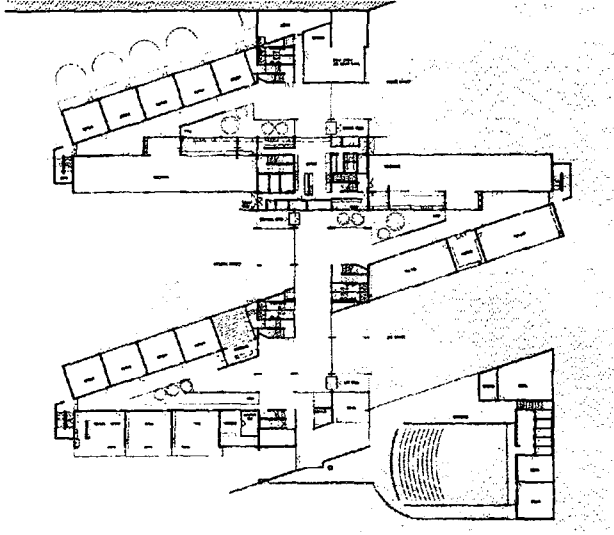

Şekil 4.8. Enka Okulları Vaziyet Planı (Karabey,1998)

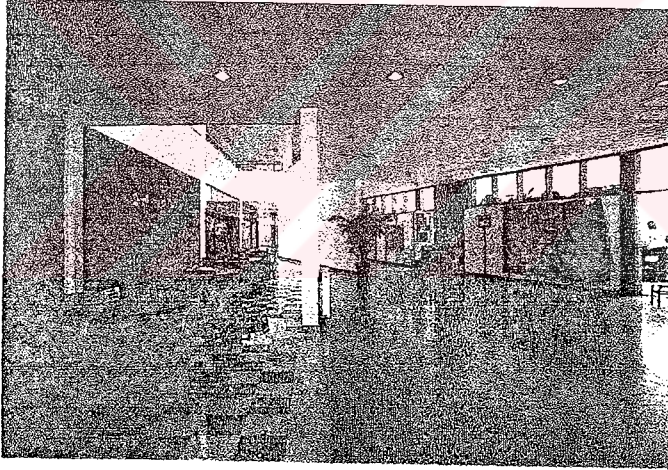
Haydar Karabey'in tasarladığı bir başka proje olan İzmir Çimentoş Okulları'nda ise bütün bu programların dışında yeni bir mekan oluşturulmuştur, Multimedya Öğrenim Merkezi adı verilen bu merkez kütüphane, görsel işitsel merkez ve bilgisayar merkezi işlevlerini barındırmaktadır. Bilgi Toplumu olma yolundaki gelişmelerin sonucunda, bilgisayarla daha fazla ilgili yeni nesiller oluşturulmaya çalışılmaktadır. Bütün dünyayla iletişimi sağlayan internet zaten bir bilgi mekanıdır herkesin kolayca bilgi alabileceği bu sanal mekana erişebilmek için gerekli araçların bulunduğu mekanlar oluşturulmak istenmiştir.

Şekil 4.9. Enka Okulları Maketi (Karabey,1998)

Şekil 4.10. Enka Okulları Planı (Karabey,1998)

Şekil 4.11. Enka Okulları İç Mekan fotoğrafı (Karabey,1998)

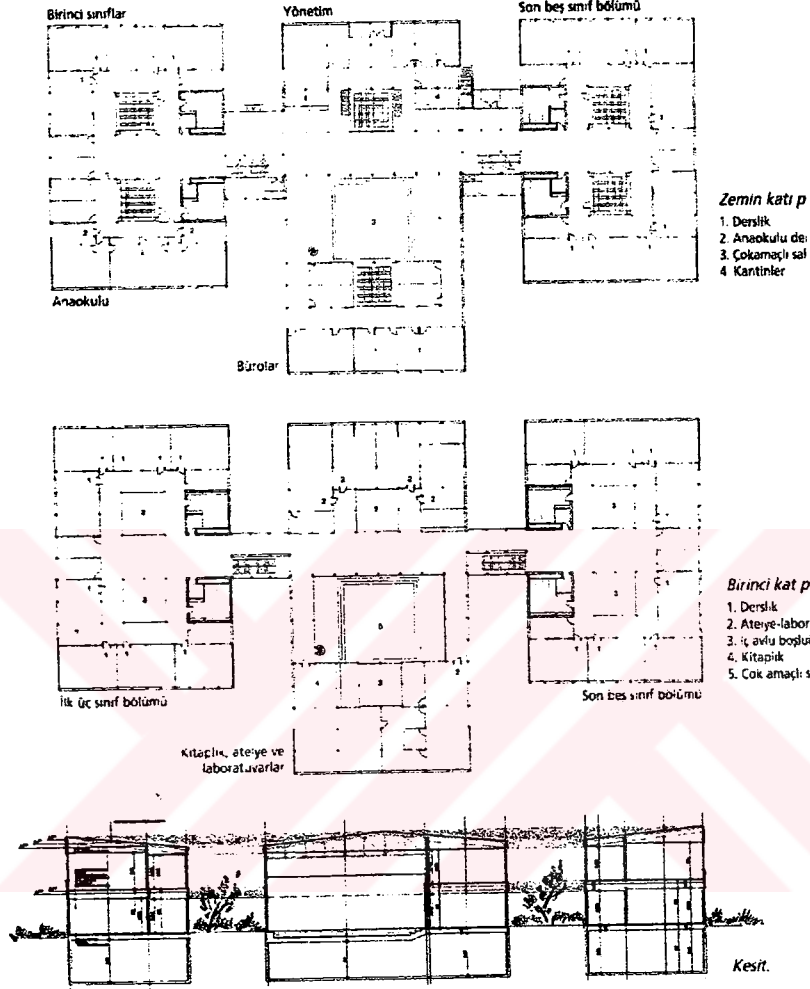
4.4.1.2 Devlet okullarında yeni planlamalarda görülen değişimler

4.4.1.2.1 Milli Eğitim Bakanlığının Üniversitelere tasarlattığı projeler:

Bunlardan İtü'de tasarlanan okul binası incelemeye alınmıştır. İki ayrı bölüm ve bu iki bölümü birleştiren ortak mekanlarla okul birbirine bağlanmıştır. Anaokul ve birinci sınıfı aynı avluya baktırılmış, bu anlayışı yaş grupları yakın çocuklar için olumlu bir anlayış olarak görülmektedir. İki ayrı giriş olması da olumlu bulunmuştur. Ayrıca okulun çelik

konstrüksiyon yapılması da yapı teknolojisi açısından ilginçtir. En önemlisi de birbirine eklenen ünitelerden oluşturulmasıdır.

Dört Şubeli İlköğretim Okulu

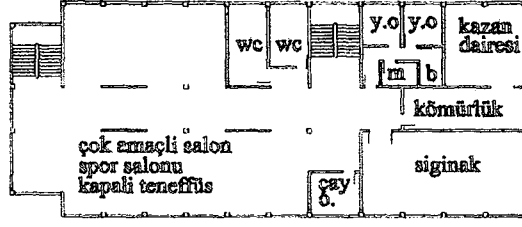

Şekil 4.12. Sekiz yıllık eğitim için İTÜ'nün tasarladığı okul projesi (Yürekli,Hülya-Ferhan,1999)

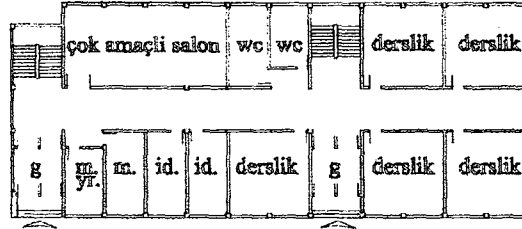
4.4.1.2.2 Bayındırlık Müdürlüğü Mimarlarınca tasarlanan tip projeler

Eski tip projelerden hiç bir farkı olmayan, yeni eğitim için hiç bir yeni anlayış getirmeyen 10403 numarası ile nitelendirilen bir projedir. Plan olarak iki ayrı girişi olan, bu iki giriş öğrenci öğretmen girişi mi, yoksa ilköğretimin ilk kademe ikinci kademe öğretim için mi anlaşılammaktadır. Gerek mekan, gerekse değişimlere hiç bir şekilde önem verilmeden tasarlanmış klasik bir tip proje örneğidir.

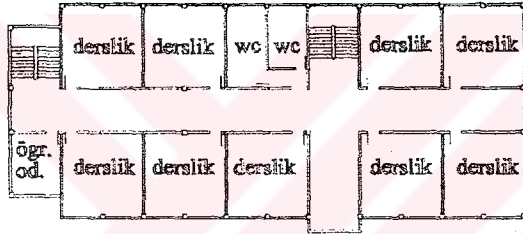
10403Y/A2 NOLU TİP PROJE (B+Z+3 NORMAL KAT)

BODRUM KAT PLANI

ZEMİN KAT PLANI

1.KAT PLANI

Şekil 4.13. Bayındırlık Müdürlüğü 10403 nolu tip proje (8yıllık eğitim için) (B.M.Arşivi)

4.4.1.2.3 Bayındırlık Müdürlüğü'nün ihale ile dışarıya tasarlattığı projeler

İstanbul'da Mega A ve Mega B adı altında bir takım projeler bulunmaktadır. Bağış yoluyla yapılacak okullarda bu projeler öne çıkmaktadır. Mega A projesi mimar Turgut Toydemir'in tasarladığı bir projedir. Tip projenin biraz gelişmiş şeklidir, tek koridor sisteminden çıkılmış, ortak mekan ortaya alınıp açılıp kapabilen bir mekan olarak düşünülmüş, artıları olan bir plana geçilmiştir. Planda özel laboratuvarlar düşünülmüş, çevre ortak kullanım alanlarından rehberlik ,revir ve kütüphane zemin katta ve girişte yakın yerde düşünülmesi olumlu bulunmuştur.

4.4.2 Mevcut Binalara yapılan ekler

4.4.2.1 Özel Okullara yapılan ekler (Şişli Terakki Okulları)

Kültürel değişimlerin eğitim binalarına etkilerini incelemek için Şişli Terakki Okulları örnek olarak incelenmiştir. Bu okulun seçilmesindeki sebep eski ve tarihi okul olması ve bir çok değişim geçirmesinden kaynaklanmaktadır. Geçirdiği gelişimler aşama aşama incelenmiştir. (Şekil)Önce Selanik'te bulunduğu belirtilen okul önce Vezneciler'de ardından Nişantaşı'nda ardından da Levent 'e kademe kademe taşınmıştır. 1970'li yıllarda Levent'e bir anaokulu ve bir ilkokul projesi tasarlayan Turgut Cansever ilk projesi mimardır. 1980'li yıllarda okula olan talebin artmasıyla ek ilkokul binasına ihtiyaç duyulmuş ve Levent Aksüt mevcut ilkokul binasına ek proje tasarlamış ve uygulanmıştır. 1. ve 2. sınıflar ilk bölümde 3.,4., 5. sınıflar ve yemekhane, kütüphane ve çok amaçlı salon ek projede yapılmış. Daha sonra Yalçın İleri ortaokul, lisei idare binası ve spor salonundan oluşan binaları yapmış ve okul nişantaşındaki sıkışık mekanından yeni eğitim kampüsüne 1994 yılında tamamen taşınmıştır. Turgut Cansever'in tasarladığı anaokulu (Şekil)ihtiyaca cevap vermediği için, ana okulu yıkılıp yerine iki katlı bina yapılmıştır. Cengiz Çorumlu tarafından tasarlanan burası da yetmediği için Turgut Cansever'n tasarladığı ilk ilkokul binasına ek ana sınıfları yapılmıştır. Bu ilkokul binası sonradan bilgisayar merkezine dönüştürülmüştür ve sekiz yıllık eğitimle birlikte her dersin ayrı sınıfı olması gerekliliği sonucunda yetmeyen sınıflar için tekrar ek bina yapılmıştır. Okulun belli dönemler içinde ihtiyaçları ve imkanları doğrultusunda binalar kademe kademe şekillenmiştir, sonunda geniş imkanları olan bir eğitim kampüsü niteliğine dönüşmüştür.Okul içinde üç önemli merkez ortaya çıkmıştır:

1. Kültür merkezi
2. Spor merkezi
3. Bilgisayar merkezi

Bu üç merkezden tiyatro salonu ve spor salonu dışarıdan kullanıma olanaklıdır. Tiyatro salonu dışardan gelen oyunlar için kiralanmakta, spor salonu ve bilgisayar merkezi yaz okulunda da kullanılmakta, yüzme havuzu dışarıdan kullanıma olanaklı hale getirilmekte, özetle; çevre sakinleri tarafından kullanılan bir sosyal merkez olmaya çalışıldığı görülmektedir.

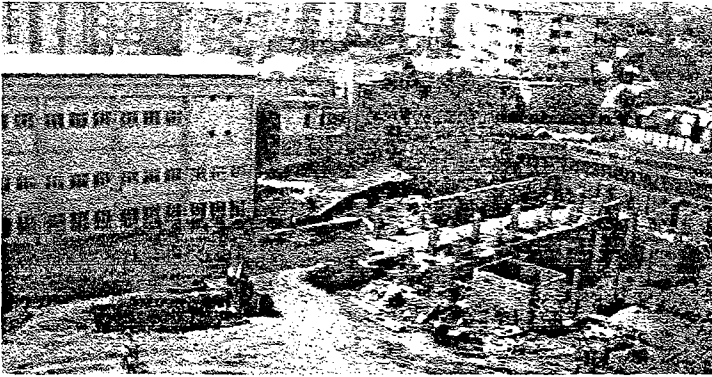
Toplumun yapısı değişmektedir. Anneler artık çalışmaktadır, ailelerin eğitim düzeyi artmaktadır, eğitim kültürü değişmektedir, bu da imkanları doğrultusunda çocuklarına daha iyi sosyal imkanlar sağlayan , daha iyi mekenlarda eğitim veren okulları seçmelerine sebep olmaktadır. Şişli Terakki Okulları'nın ana sınıflarında yapılan bir anket sonucunda altı yaş grubunda çalışan anne yüzdesi %62.19, beş yaş grubunda ise %72 oranındadır. Ayrıca anne ve babanın eğitim düzeyleri altı yaş grubu için aşağıda verilmiştir:

	Baba	Anne
Lisansüstü	%2.25	%1.35
Yüksekokul	%68.91	%59.9
Lise	%26.57	%33.78
Ortaokul	%1.35	%3.6
İlkokul	%0.9	%1.35

Beş yaş grubu için ise:

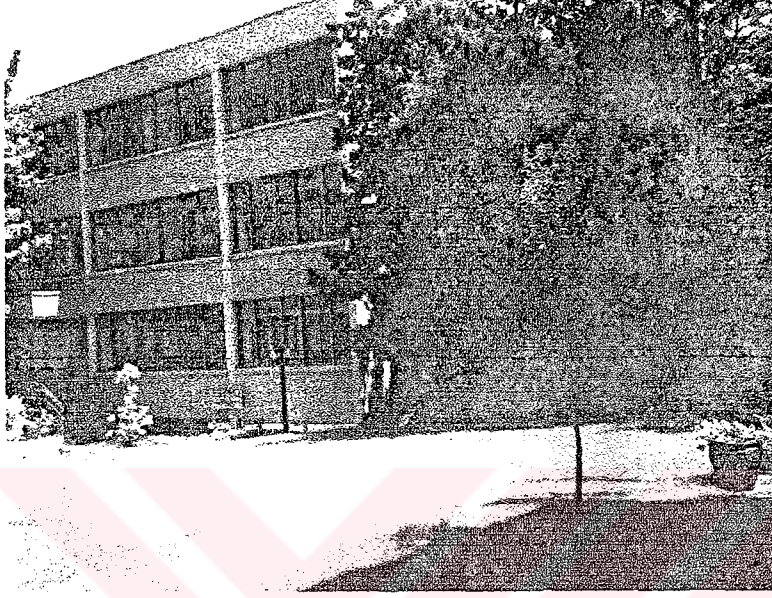
	Baba	Anne
Lisansüstü	%5.3	%5.5
Yüksekokul	%72	%68
Lise	%20	%23.3
Ortaokul	%2.6	%1.3
İlkokul	%0	%0

Dört farklı mimarın tasarladığı ve halen bir mimarın sürekli çalıştığı bir okulun toplumun değişen ihtiyaçlarına daha hızlı karşılık verebildiği görülmektedir. Ekonomik olanaklar

Şekil 4.15. İlerde yıkılmadan önceki ana okulu ve ekler yapılmadan önceki ilkokul binası

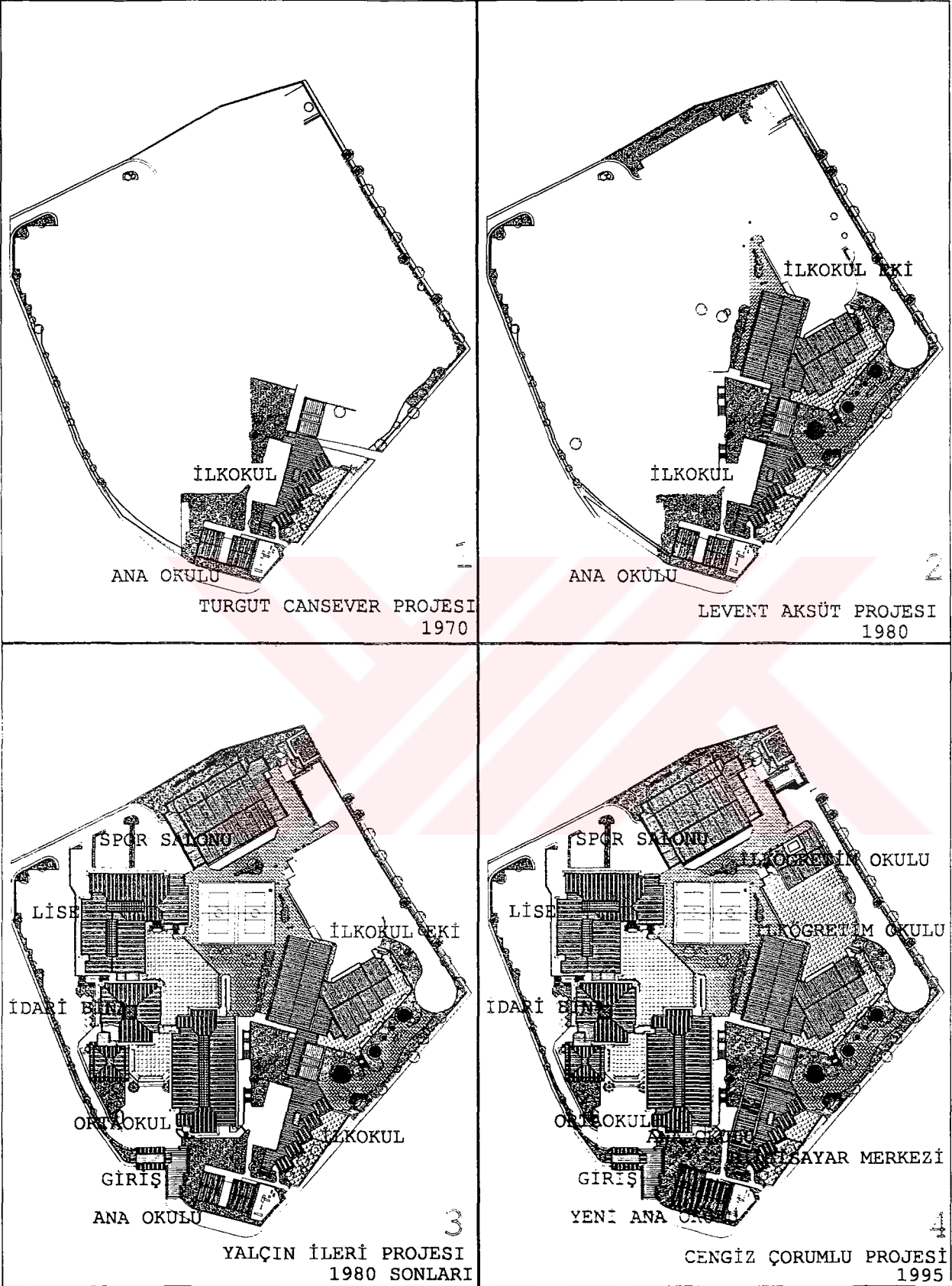
sonucunda devlet okullarında sağlanamayan mekanlar burada sağlanmıştır. Bu da eğitimin artık devletin elinden yavaş yavaş kaydığıнын göstergesidir. İstanbul'da bugün ilköğretim düzeyinde 172 tane özel okul bulunmaktadır.

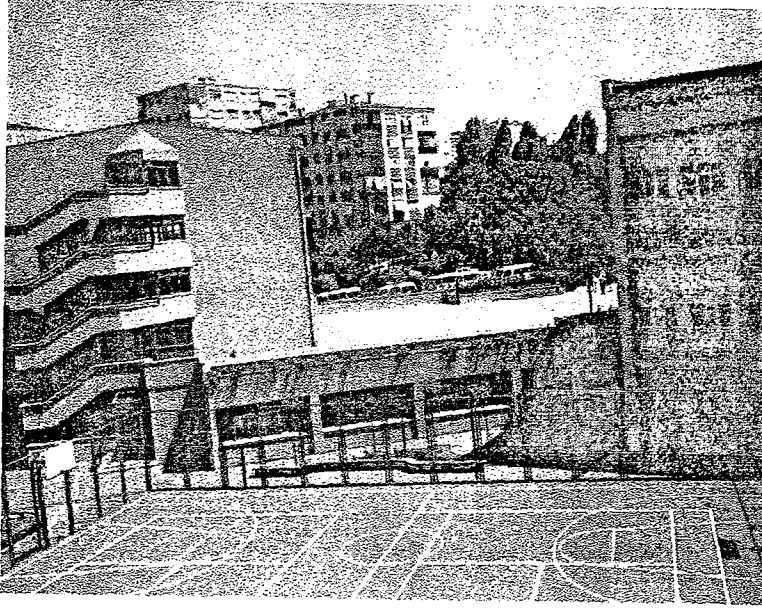
Şekil 4.16. En son yapılan ana sınıfı ek binasının ön görünüşü

Şekil 4.17. Eski yıkılıp yerine yapılan ana okulu binası.

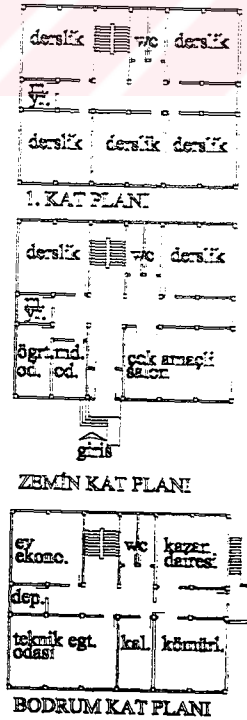
Şekil 4.18. Şişli Terakki Kampüsü'nün gelişim evreleri

Şekil4.19. En son yapılan ilköğretim ek binasının yandan görünüşü

4.4.2.2 Devlet Okullarına Yapılan Ekler

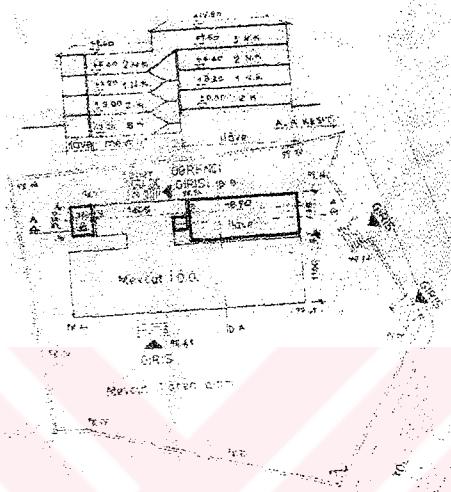
Devlet okullarına yapılan ekler okulun ihtiyacı belirlenip ona göre Bakanlık tarafından vaziyet planı çalışmaları yapıp yapılmaktadır. Eğer bahçede yer var ise tip ek bina projesi yapılıyor , yoksa binaya ek olarak yapılıyor. 10403/Y nolu projenin planı şekil 4.20’de görülmektedir.

Şekil 4.20 Tip ek bina projesi (Bayındırlık Arşivi)

4.4.2.2.1 Bayındırlık mimarlarınca tasarlanmış olan ekler

Maltepe’de Kazım Tunç İlköğretim Okulu 1967 yılında yapılmış bir ilkokul binasıdır. Binaya yapılan eklemeler altı adet sınıf, çok amaçlı salon, wc’ler büyütülmüş, öğretmenler wesi ve idari odalardan ibarettir. Vaziyet planında görülen eklemeler yapılmış, fakat halen kullanıma açılmamıştır.

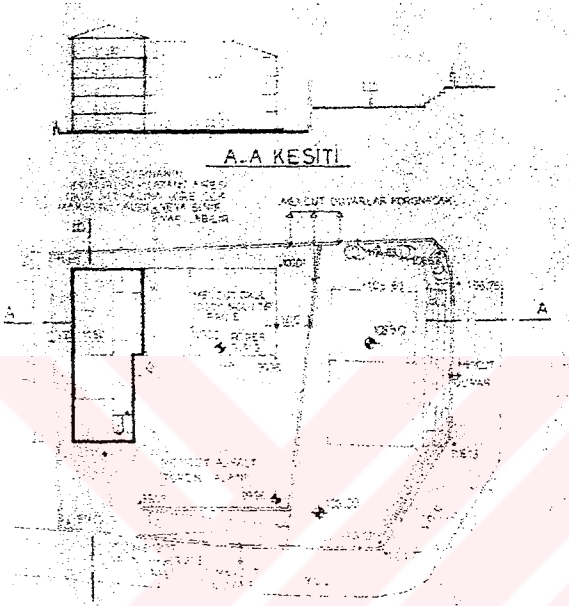
Şekil 4.21. Maltepe Kazım Tunç İlköğretim Okulu Vaziyet Planı (Bayındırlık Müdürlüğü Arşivi)

Şekil 4.22. Maltepe Kazım Tunç İlköğretim Okulu Ek Bina Fotoğrafi

4.4.2.2 Mütahhit Firma Tarafından tasarlanıp Bayındırlığa onaylatılan projeler

Maltepe Abdullah Türkoğlu İlköğretim okuluna yapılan ek bina geçmişteki tip projelerden birinin eklenmesi anlamında yapılmaktadır. Yeni derslikler eklenmektedir. Çok amaçlı salon ihtiyacı düşünülmemiştir, iki binanın birleşim yerindeki mekanlar iyi çözülmemiştir. Gelişigüzel bir ek bina yapıp ilköğretim binası olacağı sanılmaktadır.

Şekil 4.23. Maltepe A. Türkoğlu İlkokulu ve Ekini gösteren Vaziyet Planı (Bayındırlık Arşivi)

Şekil 4.24. Maltepe A. Türkoğlu İlkokulu ve Ekini gösteren fotoğraf

5. SONUÇ ve ÖNERİ

Bu çalışmada sınırları çok net çizilemeyen kültürel etkenlerin mimariyle ilişkileri, kültürel değişimlerin eğitim binalarına yansımaları örneğinde ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tarihsel sürece bakıldığında tüm toplumların bir gelişme ve değişim içinde olduğu görülmektedir. Bu değişimin toplumların avcılık evresinden tarım evresine, tarım evresinden endüstri ve yoğun üretim evresine geçmesinden izlenebilmektedir. Temel ihtiyaçlar değişime uğramamıştır, sadece ihtiyaçların giderilme biçimleri değişmektedir. İlk kabilelerde de eğitim önemliydi ve yeni yetişen gençlerin eğitimine özen gösterildiği gibi şüphesiz bugün de aynı düşüncenin devam ettiği görülmektedir.

Bilimsel ve teknolojik değişimler toplumun yapısını hızla değiştirdiği için yeni mesleklerin ortaya çıkması, farklı eğitim yapılarını gerektirmektedir. Ayrıca eğitim kavramı da değişmektedir. Bütün bu değişimler eğitim programlarına ve dolayısıyla da mekanlara ve binalara yansımaktadır.

Daha iyi bir eğitim verebilmek için sürekli gelişen ve yenilenen eğitim programları, yeni mekanlara gereksinim duymakta, bu da bina programlarına etkilemektedir. Bugün Türkiye’de okul yapıları iki farklı kurum tarafından yönlendirilmektedir; devlet ve vakıf kurumları. Devlet 1950’lerden itibaren iklimsel ve bölgesel farklılıklar gözetmeksizin tip okul projeleri üretmektedir. Mekansal ve kütleli özgünlüğü ve çekiciliği olmayan, buldukları çevrenin değerlerini yansıtmaktan uzak bu projeler günümüze kadar uygulanmıştır ve uygulanmaktadır. Belki de devletin aynı tip okul, aynı tip insan ortaya çıkartır düşüncesi bundaki sebeptir. Büyük bir eğitim devrimi olarak görülen sekiz yıllık eğitimin yasalaşmasıyla beraber, ihtiyaç programları değişmiştir. Bu programda eski tip projelerden farklı mekanlar görülmektedir. Öncelikle anasınıfı programa alınmıştır, branş dersleri için özel sınıflar düşünülmüş, uygulama mekanları artırılmış ve özel sınıflar için özel mekanlar düşünülmüş, okul ve çevre ortak kullanım alanları oluşturulmuştur. Okulun bir sosyal merkez olma niteliği ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı bu oluşturulan ihtiyaç programı doğrultusunda üniversitelere projeler ürettirmektedir Bayındırlık Bakanlığı ise sekiz yıllık eğitim okulları başlığı altında çeşitli projeler uygulamaktadır. Bunlardan birincisi 10403Y/A2 nolu projedir. Bir diğeri ise bağış yoluyla yapılacak okullarda uygulanacak olan Mimar Turgut Toydemir’in tasarladığı MegaA adı verilen projedir. Bu projelerde görülen çok

fazla bir değişiklik yoktur. Tip okul anlayışına devam edildiği görölmektedir. Ayrıca 10403Y adı altında tasarlanan ek tip okul projesi okul bahçesinde yer varsa bahçeye, yoksa binaya eklenmesi için yapılmış bir projedir. Bunun dışında okullara sınıf ve wc eklenmesi şeklinde yapılan çalışmalarır. Planlanan yeni ihtiyaç programına dair hiç bir ek görölmemektedir.

1980'lerden sonra özel öğretim kurumları yaygınlaşmaya başlamıştır. Vakıfların açtığı bu okulların programları T.S.E. yönetmeliğine göre uygulanmaktadır. Bu yönetmelikte verilen minimum olması gereken mekanlar vardır. Girişimci istediği gibi farklı mekanları programına alabilmektedir. Okulu bir kent merkezi yapma çalışmaları bu araştırmada incelenen Enka Vakfı Okulları'nda görölmektedir. Anasınıfı ayrı bir bölüm olarak düşünölen bu okulda ilkokul, orta okul ve lisenin ayrı bahçeleri düşünölmüş ve Enka Vakfı'nın mevcut bulunan spor imkanları ile bir çeşit çağdaş gymnasium olduğu görölmektedir.

Eğitim binalarının toplumun gelişimini ve değişimini destekleyecek binalar olması gerekmektedir. İnsan ilk eğitimini ailesinden ardından da okuldan almaktadır. Tek odadan oluşan sıbyan mekteplerinden yola çıkılarak gelinen nokta okulların artık sadece bilgilerin aktarıldığı bir yer değil bir sosyal yaşam mekanı olmak zorunda olduğu gerçeğidir. Bunun içinde eğitim yapılarını tasarlanırken değişim, gelişim gözardı edilmeden ve ikisine de olanak tanıyan esnek ve çok amaçlı binalar olarak tasarlanmalıdır, bir çeşit kent merkezi, sosyal merkez ve kültür merkezi olmalıdır. Özellikle eğitim sistemindeki çağdaş gelişim ve değişimlerin yakından izlenmesi gerkliliği ortaya konulmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akurgal,E., (1990), Anadolu Uygarlıkları,Net Turistik Yayınlar, İstanbul.
- Batmaz,V., (1981), Popüler Kültür Üzerine Değişik Kuramsal Yaklaşımlar,İstanbul.
- Çelikhan, Seniha, Türkiye’de Ülke, Bölge ve Şehir Düzeyinde Eğitim Tesisleri Analiz ve Planlaması, (1994), Uzel Matbaacılık, İstanbul.
- Dollot, Louis., (1994), Kitle Kültürü ve Bireysel Kültür, İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Erdem, Ayşe, (1975), İstanbul ilinden örneklerle Cumhuriyet Dönemine Ait İlkokul Analizleri, Yüksek Lisans tezi, İstanbul.
- Ergin, O.N., (1977), Türkiye Maarif Tarihi, Cilt1, Cilt2, İstanbul.
- Güvenç, Bozkurt.,(1996),İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Güvenç, Bozkurt.,(1997), Kültürün Abc’si, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Karabey, Haydar, (1998), Enka Okulları; İstinye, İstanbul, Arredamento Mimarlık Dergisi, Sayı 100+4: Sayfa70.
- Kocabaşoğlu,Uygur, (1985), Amerikan Okulları, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Koçak, Cemil, (1985), Tanzimat’tan Sonra Özel ve Yabancı Okullar, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kongar, Emre, (1995), Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kongar, Emre, (1989), Kültür Üzerine, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Kroeber A.L. and Kluckhohn Clyde., (1952), Culture, Random House, New York.
- Kuban, Doğan.,(1992), Mimarlık Kavramları, Yem Yayınları, İstanbul.
- Lee, Horne, (1982), Rural Habitats: A Survey of Dwellings in The Rural İslamic World, The Agahan Award For Architecture, Eurasia Press, Singapur.
- Lawrence, D.L., (1990), The Culture (and Space and History) of others and ourselves, IAPS 11, Culture, Space and History; Volume5, Odtü Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Levi-Strauss, Claude., (1997), İrk, Tarih ve Kültür, Metis Yayıncılık, İstanbul.
- Oktay,Ahmet, (1994), Türkiye ‘de Popüler Kültür, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Özer, Bülent.,(1993), Yorumlar, Yapı- Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Rapoport, Amos.,(1969), House Form and Culture, Prentice-Hall, inc. Englewood Cliffs,N.J.

Rapoport, Amos.,(1977), Human Aspects of Urban Form: Towards a Man-Environment Approach to Urban Form and Design, Pergamon Press, Oxford.

T.C. Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor Bakanlığı Yatırımlar Dairesi Başkanlığı, Eğitim Yapıları, (1986) ,Ankara.

Turhan, Mümtaz,(1969), Kültür Değişmeleri, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Turan, Şerafettin, (1990), Türk Kültür Tarih, Bilgi Yayınevi, Ankara

Türkoğlu, Orhan, (1996), Değişme-Kültür ve Sosyal Çözülme, Birleşik Yayıncılık, İstanbul.

Uygur, Nermi, (1996), Kültür Kuramı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Yürekli, Hülya, (1999), İlköğretim:Bina da Bir Öğretmendir, Yapı Dergisi, İstanbul.

Wells , Calvin, (1994), İnsan ve Dünyası, Remzi Kitabevi, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Tarihi	18.12.1971	
Doğum Yeri	Konya	
Lise	1982- 1989	Konya Anadolu Lisesi
Lisans	1989- 1997	Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1997- 2000	Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı

Çalıştığı kurumlar:

1995-1996	Dikon Ltd
1996-1997	Gönye Mimarlık
1997 -1998	T.Ç.Mimarlık Ofisi
1999 -Devam ediyor	İmge Mimarlık İnşaat Şti.